

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

UČITELJSKI FAKULTET

Marijana Ećimović

**ELEMENTI NASILJA U IGRANIM FILMOVIMA ZA DJECU MLAĐE ŠKOLSKE
DOBI**

DIPLOMSKI RAD

Osijek, 2019.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij

**ELEMENTI NASILJA U IGRANIM FILMOVIMA ZA DJECU MLAĐE ŠKOLSKE
DOBI**

DIPLOMSKI RAD

Predmet: Medijska kultura

Mentorica: doc.dr.sc. Valentina Majdenić

Studentica: Marijana Ećimović

Matični broj: 2470

Modul: C1 – engleski jezik

Osijek

Rujan, 2019.

SAŽETAK

Nasilje među djecom definira se kao namjerna izloženost negativnom, ponavljanom djelovanju od strane jednog djeteta ili više njih, zbog kojeg dijete trpi emocionalnu ili tjelesnu štetu, a nemoćno je da se odupre. Upravo takvo nasilje nalazimo i u filmovima za djecu. Ovaj diplomski rad usmjeren je na elemente nasilja u igranim filmovima za djecu mlađe školske dobi. Koristeći literaturu na temu medija, filma, nasilja i povezanosti navedene tri stavke, ovaj rad donosi konkretne primjere filmova s definiranim elementima nasilja. Isto tako, opisane su posljedice nasilja te prevencija nasilja kroz ulogu roditelja i edukatora.

Ključne riječi: elementi nasilja, djeca, igrani filmovi, mediji

SUMMARY

The violence among children is defined as a conscious and repeated exposure of the child to the negative actions made by one or more children, which results with an emotional or physical damage to the child who is unable to defend himself/herself. That is the type of violence we find in the movies made for children. This work is focused on elements of violence in movies for younger school – age children. By using literature focused on media, movies, violence, and the connection of the three items, this work brings specific movie examples with defined elements of violence. Moreover, outcomes of violence and its prevention through the actions of parents and educators is also described.

Keywords: elements of violence, children, movies, media

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. MEDIJI	2
2.1 Definicija medija.....	2
2.2 Vrste medija.....	2
2.3 Funkcije medija.....	2
2.4 Kako ljudi koriste masovne medije.....	3
2.5 Utjecaj medija	6
2.5.1 Pozitivan utjecaj medija.....	7
2.5.2 Negativan utjecaj medija	8
3. FILM.....	9
3.1 Definicija filma	9
3.2 Rodovi i vrste.....	10
3.3 Igrani film.....	10
3.4 Povijest igranog filma u Hrvatskoj	11
4. DJEČJI FILM.....	13
4.1 Dječje razumijevanje filma.....	13
4.2 Procesi prilikom doživljavanja filma	16
5. NASILJE.....	17
5.1 Oblici nasilja.....	17
5.2 Podvrste nasilja	19
5.3 Nasilno ponašanje djece	19
5.4 Znakovi nasilnog ponašanja	21
5.5 Žrtve nasilja	23
5.6 Posljedice koje imaju žrtve nasilja	24
5.7 Posljedice nasilničkog ponašanja.....	25
6. ELEMENTI NASILJA U IGRANIM FILMOVIMA	26
6.1 Koko i duhovi (2011)	26
6.2 Uzbuna na Zelenom Vrh (2017)	27
6.3 Anka (2017).....	28
6.4 Čudo (2017).....	28
7. POVEZANOST MEDIJA (TELEVIZIJE) I NASILJA	32

8.	POSLJEDICE NASILJA U MEDIJSKIM SADRŽAJIMA	35
9.	ULOGA RODITELJA I EDUKATORA U PREVENCIJI NASILNIH SADRŽAJA U MEDIJIMA	39
9.1	Što roditelji mogu učiniti?	39
9.2	Što edukatori mogu učiniti?	42
10.	ZAKLJUČAK.....	44

1. UVOD

Danas, u suvremenom društvu, malo je reći kako mediji čine veliki dio naših života. Oni nam pružaju informacije, obrazuju nas i zabavljaju. Njima se okrećemo u gotovo svim dijelovima dana, tjedna, mjeseca i godine. Nedvojbeno je kako bi bez medija bili izgubljeni i nepotpuni. Činjenica je da mediji djeci omogućavaju brži razvitak, predškolsku pismenost i obrazovanje. Međutim, isto tako, svjedoci smo pretjeranog vremena koje djeca provode pred televizijom. Život u 21. stoljeću vrlo je ubrzan. Često roditelji zbog posla i obaveza nemaju dovoljno vremena za svoju djecu. Tada mediji postaju takozvane dadilje. Nesvjesni sadržaja koji su dostupni njihovoj djeci, roditelji širokih ruku daju, a da pritom ne obraćaju pozornost na količinu i sadržaj medija kojima su izložena njihova djeca. Samim time, djeca su izložena kako obrazovnim i zabavnim sadržajima, tako i neprimjerenim i nasilnim sadržajima. Tako se susreću sa scenama u filmovima koje kasnije i sami mogu oponašati jer im nitko nije objasnio zašto je to loše i zašto se tako ne bi trebali ponašati.

U ovome radu, čitatelj će se moći upoznati s medijima, vrstama medija, njihovoj funkciji i utjecaju. Isto tako, upoznat će se s pojmom filma i njegovim bitnim značajkama kao i sa značajkama dječjeg filma. Nadalje, budući da se u ovome radu govori o elementima nasilja, u petom poglavlju ovoga rada čitatelj će moći prepoznati nasilje, njegove žrtve i posljedice koje nasilje ima na žrtvu i osobu koja ga je provodila. Samim time, biti će lakše interpretirati određene nasilne scene u igranim filmovima za djecu mlađe školske dobi. Šesto poglavlje ovoga diplomskoga rada prikazuje elemente nasilja u određenim igranim filmovima za djecu. U sedmom poglavlju, može se uočiti povezanost nasilja i medija, konkretno televizije. Slijede posljedice nasilja u medijskim sadržajima i njegova prevencija od strane roditelja i edukatora, odnosno službenika u odgojno – obrazovnom procesu. Na kraju rada nalazi se zaključak koji se izveo na temelju relevantne literature koja se koristila za potrebe izrade ovog diplomskog rada.

2. MEDIJI

2.1 Definicija medija

Mediji, koji imaju svrhu informiranja, educiranja i zabave najširih slojeva društva, osobito su složen pojam. Da bismo razumjeli pojam medij, potrebno ga je prije svega definirati, ali i ukazati na funkcije medija i njegov, medijski, utjecaj. Riječ *medij* latinskoga je podrijetla (lat. *medius* – srednji, u sredini). Medij najčešće određujemo kao sredstvo komuniciranja ili prenošenja vijesti, međutim, da bismo na konkretan i precizan način definirali medij, ali i njegove uloge i funkcije, moramo imati u vidu da postoji mnogo tumačenja svrhe, ali i funkcije medija. Ovisno o tome tko tumači medije, razlikuju se pogledi na medije, odnosno uloge medija u suvremenome svijetu. U komunikacijskim znanostima medij je fizičko ili tehničko sredstvo pretvorbe poruke u signal koji se može slati kanalom. Ono je sredstvo kojim se ostvaruje komunikacija, posrednik je između vlasti i javnosti, informira javnost o svim relativno važnim temama za društvenu zajednicu, a sve to kako bi ispravno formirali javno mišljenje građana. (Jurčić, 2017)

2.2 Vrste medija

Prema Jurčić (2017:2), John Fiske razlikuje tri vrste medija: *prezentacijske* (lice, glas, tijelo), koje su ograničeni na „ovdje“ i „sada“ jer je medij sam komunikator; *reprezentacijske* (fotografije, knjige, slike), koje se koriste kulturnim i estetskim konvencijama za stvaranje komunikacijskih djela i određenoga diskursa; i *mehaničke* medije (radio, televizija, telefon), koji odašilju i prezentacijske i reprezentacijske medije, a kategorije se izvode na osnovi međusobnih razlika. Glavni zadatak medija je prenošenje različitih vrsta informacija široj javnosti. Nije dvojbeno kako su mediji vrlo važni, a u tome kontekstu duboko su ukorijenjeni u društvene aspekte.

2.3 Funkcije medija

S obzirom na to da mnoštvo autora pišu i definiraju funkcije medija, tako Rus-Mol i Zagorac Keršer (prema Jurčić, 2017) izdvajaju sljedeće najvažnije funkcije medija:

- informacija (povećanje opće informiranosti građana i davanje kvalitetnijih informacija radi boljeg odlučivanja o najvažnijim pitanjima zajednice);

- artikulacija (oblikovanje i postavljanje problema u realne i vidljive okvire u kojima ih javnost može opažati);
- *Agenda Setting* (uspostavljanje prioriteta u tretmanu društvenih tema te stavljanje istih na mjesta gdje se oni trebaju riješiti; stavljanje problema i tema pred javnost, ali i pred one koji ih moraju rješavati bez odgađanja);
- kritika i kontrola (omogućiti da se ništa ne skriva od javnosti, nadzirati vlast, politiku, biznis i sve javne nositelje ovlasti);
- zabava;
- obrazovanje (mediji su sve više u službi educiranja jer uporabom medija stječemo mnoga opća znanja; oni mogu imati poseban obrazovni karakter preko specijaliziranih edukativnih programa koji se bave znanosti, istraživanjem i popularizacijom – *National Geographic, History Channel, Discovery*);
- socijalizacija i vodstvo;
- integracija (mediji na mnoge načine spajaju ljude, kulture, ideje, vjere i sl.)

Budući da brojni teoretičari imaju različite stavove razmatrajući funkciju medija, svaki medij, po svojoj prirodi, predodređen je za neke funkcije. Tako tisak informira, televizija informira i zabavlja, radio uglavnom zabavlja, potom informira i slično. Mediji danas imaju ulogu da budu pouzdana društvena aktivnost, koja je neraskidivi dio modernoga i suvremenoga života. Glavne odlike medija jesu da utječu na formiranje masovnog konzumentskog društva koje je uglavnom u rascjepu sa samostalnim odlučivanjem pa ih u tome smislu i razlikujemo prema snazi ekspresije, ali i utjecaja na publiku. (Jurčić, 2017)

2.4 Kako ljudi koriste masovne medije

Masovni mediji obraćaju se najosobnijim dijelovima naših života. Oni nas ujedno i povezuju sa svijetom koji se nalazi izvan našeg privatnog okruženja. Stoga, medijske industrije predstavljaju izuzetno važnu silu u društvu. Da bismo razumjeli što to znači, moramo malo dublje istražiti način na koji ljudi koriste masovne medije.

S obzirom na to da su mnoga istraživanja pokazala da ljudi prilagođavaju masovne medije osobnim potrebama, četiri pristupa su definirana: uživanje, druženje, praćenje i tumačenje. (Turow, 2012)

Uživanje

Ljudi imaju velik poriv za osobnim zadovoljstvom i želju za uživanjem. Osjećaj zadovoljstva može izazvati gledanje određenog televizijskog programa, proučavanje knjiga, rješavanje križaljki u novinama ili čak čitanje oglasa. Ono što potiče ljude da pokrenu razgovore sa prijateljima, rođacima, kolegama na poslu pa i neznancima su upravo vijesti, saponice koje se prikazuju u dnevnim satima te sport i drama u udarno vrijeme. Sredinom devedesetih godina prošloga stoljeća mnoge lokalne televizijske stanice širom SAD-a najavljivale su svoje jutarnje programe izjavama kako oni nude nešto o čemu će se moći pričati. Ovaj način korištenja sadržaja masovnih medija za svakodnevne osobne razgovore naziva se korištenjem medijskih materijala kao društvene valute. (Turow, 2012)

Druženje

Prema Turowu (2012:52), mediji donose zadovoljstvo onima koji su usamljeni na sasvim drugačiji način. Gledanje omiljenih sportskih timova ili slušanje glazbe iz prošlih vremena na radiju doprinose na način da će se kronični pacijent ili starija osoba osjećati manje usamljeno. Ponekad mediji mogu utjecati na ljude koji su uznemireni ili koji osjećaju potrebu za druženjem. Tako se mogu prepoznati osobe koje su do te mjere vezane za medijsku sliku pop i rock zvijezda da se nerijetko ponašaju kao da ih zaista dobro poznaju.

Praćenje

Koristiti medije za praćenje znači koristiti ih da bismo saznali što se događa u svijetu oko nas. Mi to radimo svakodnevno a da često toga nismo ni svjesni. Uključujemo radio svakog jutra kako bismo saznali kakvo je vrijeme, čitamo oglase na internetu kako bismo našli posao, karte za koncert, zovemo određeni broj telefona kako bismo saznali kada i gdje se prikazuje film koji bismo voljeli pogledati. Sve ove djelatnosti su primjer korištenja medija za praćenje. (Turow, 2012)

Tumačenje

Mediji daju polovičnu sliku ovisno o tome što im je poruka koju prenose. Samim time, ljudi koji prate medije i informacije koje mediji pružaju, oni traže cjelovitu sliku obavijesti. Tada traže kako bi saznali razlog, odnosno oni traže tumačenje. Okrećemo se medijima ne samo kako bismo saznali što se događa, već i da bi saznali što i zašto nešto trebamo poduzeti ili ne poduzeti. Djeca bi voljela znati zašto se žene i muškarci jedni prema drugima odnose nježno, međutim, neugodno im je to pitanje postaviti svojim roditeljima. Odgovore na takva pitanja djeca pronalaze u programima njima namijenjenima ali i u onim koji nisu namijenjeni njihovoj dobi. U takvoj situaciji, djeca su u potpunosti spremna prihvatiti različita mišljenja. (Turow, 2012)

Neil Postman (prema Mikić, 2001), komunikolog i medijski kritičar, upozorava na štetnost koju televizija može nanijeti propagirajući ugodu i zabavu. Prema njegovu mišljenju, televizija, promovirajući zabavu i ugodu, djelomično uništava društvo jer degradira i obezvrjeđuje javni diskurs. Jednodimenzionalni medij masovne komunikacije, radio, temelji se na tehnološkim izumima telefona i telegrafa. Karakterističan je po svome auditivnom sadržaju (emitira zvuk, glas, glazbu i šum) te po raznolikim novinskim žanrovima. Tisak podrazumijeva novine, knjige i stripove. Informativni sadržaji, učestalost izlaženja, plaćeni oglasi i reklame razlikuju novine od drugih tiskanih izdanja. Novine trebaju biti informativne, zabavne i sveobuhvatne, ali i atraktivne kako bi privukle dovoljno čitatelja. Namijenjene su javnoj sferi, a danas uglavnom funkcioniraju kao potrošna roba. Pojava interneta omogućila je da medijski sadržaji postanu demokratizirani i individualizirani. Također, mogućnost komunikacije olakšana je i ubrzan je protok informacija od izvora do primatelja. Međutim, nakon pojave interneta, postupno je izgubljeno povjerenje u medij kao pouzdan izvor informacija. Svaki pojedinac može na internet staviti sadržaj bio on istinit ili ne. Svi prethodno navedeni mediji podliježu zakonima tržišta, a noviji mediji i u većoj mjeri.

Mediji su postali i manipulatori, a indicije za medijske manipulacije su sljedeće:

- kraće teme su traženije, lakše ih je prenijeti nego dulje i složenije informacije;
- površnost je lakša od dubine sadržaja;
- bizarno privlači više pozornosti od uobičajenog;
- preko medija šalju se poruke o potrošnji kao primarnoj ljudskoj potrebi. (Jurčić, 2017:7)

2.5 Utjecaj medija

U javnosti, kao i u privatnosti naših domovima, diskutira se o medijima i kako oni zapravo utječu na naše živote i živote djece. Dio populacije smatra kako mediji mogu imati samo negativan utjecaj, dok u razgovoru ipak nailazimo i na ona mišljenja kako mediji i sadržaji koji se prenose ipak imaju ono nešto korisno i pozitivno. Mišljenja su podijeljena.

Sredstva masovne komunikacije predstavljaju jako bitan čimbenik djelovanja suvremenoga čovjeka kao i razvoj njegove osobnosti. Glavni cilj medija je zadovoljavanje potrebe čovjeka da bude obaviješten o važnim društvenim procesima i svim relevantnim događanjima, a preko medija se prenose informativni, edukativni i zabavni sadržaji koji imaju utjecaj na svaku osobu. Za vrijeme istraživanja medijskog utjecaja, mišljenje znanstvenika i medijskih kritičara o medijima i snazi njihovog utjecaja, mijenjalo se pogotovo kada se pokušalo odgovoriti na pitanja kako mediji utječu na korisnike, kako utječu na odrasle, a osobito kako mediji utječu na djecu. (Jurčić, 2017)

Utjecaj medija dijeli se u dvije kategorije – kratkoročne i dugoročne; s obzirom na vrijeme kad se utjecaj pojavi – odmah nakon recepcije medijskih sadržaja ili dugo nakon toga. Iz medija se uči, tako da mediji imaju posljedice na znanje. Zatim, može se reći da mediji utječu na naše stajalište o nekome pitanju te oblikuju naše misli i jačaju ih. Isto tako, oni djeluju na emocije. Dok gledamo film, strah, bol, veselje i tuga očitavaju se kroz osjećaje. Mediji na taj način potiču fiziološke reakcije te svakako utječu na ponašanje svojih recipijenata, posebice kod mlađe populacije i djece. (Potter, 2001)

Kada govorimo o utjecaju medija, nerijetko se ističe njihov negativan, loš utjecaj. Teško je zaobići činjenicu da mediji imaju negativne karakteristike, ali isto tako sadrže i broje pozitivne strane.

2.5.1 Pozitivan utjecaj medija

Mediji mogu potaknuti određeno ponašanje, mogu doprinijeti razvoju društva u cjelini, poticati toleranciju, smanjivati razliku između društvenih slojeva, poticati maštu i kreativnost. Najvažnije pozitivne strane medija su informiranost, obrazovanje i zabava. Informiranost je, jednako kao i komunikacija, iznimno važna u svijetu. Živimo u informacijskome društvu pa u tom kontekstu suvremeni čovjek ima potrebu za informacijama jer mu pomažu u funkcioniranju u svakodnevnom društvenom životu. Mediji su sastavni dio naših života jer preko njih dobivamo informacije o svijetu. Educiraju nas, zabavljaju i šire naše spoznaje. Isto tako, mediji imaju veliku moć utjecaja na formiranje javnoga mišljenja, stavova, ali i ponašanja pojedinca. Mediji su postali glavni odgojitelji ljudi, posebice djece i mladih. Javlja se potreba za razumijevanjem medijskih sadržaja ili medijske kulture. Također, oni nude zabavu, pa industrija zabave nastoji zadovoljiti i tu ljudsku potrebu. Nastoje prekinuti monotoniju, a ponuditi opuštanje, razbibrigu, odnosno odvajanje ljudi od svakodnevnih briga. U razvijenim državama mediji u velikoj mjeri eksploatiraju svijet zabave. (Jurčić, 2017:7)

Kada govorimo o pozitivnom utjecaju medija na djecu, nedvojbeno je kako mediji mogu obogatiti život djece, promijeniti nezdrave vrste ponašanja, potaknuti maštu i kreativnost. Oni potiču proširivanje obrazovanja i znanja, inkluziju i toleranciju, smanjuju razliku između društvenih slojeva te doprinose razvoju i civilnom društvu. Ovisno o sadržajima koje uključujemo u medije, kontekstima u kojima se ti sadržaji doživljavaju te načinima upotrebe i o individualnim osobinama djece koja ih koriste, mediji istovremeno mogu imati i pozitivne a i negativne posljedice. Sami po sebi, mediji nisu prirodno dobri ili loši – radi se o tehnologiji koja se može koristiti na različite načine. Medijski kvalitetni proizvodi namijenjeni djeci, poput televizijskih i radijskih programa, knjiga, internetskih stranica, informativnih servisa mobilnih telefona, obrazovnih kampanja putem posebnih oznaka na ulicama, lutkarskih predstava, dramskih predstava i sl., mogu biti vrlo učinkoviti u promicanju različitih razvojnih ciljeva. Obrazovne televizijske emisije kod predškolaca dokazano potiču spremnost za školu, ranu pismenost te djelotvorno poučavaju određenim elementima nastavnog programa.

Strategije koje sjedinjuju sve prednosti i pozitivne strane zabave i obrazovanja (edutainment) posebno su bitne za djecu.¹

2.5.2 Negativan utjecaj medija

Mišljenje o štetnom utjecaju medija posebice se očituju u stavu da mediji potiču:

- pretjeran konzumerizam
- opsjednutost zabavom
- manipulaciju
- jezičnu nekulturu
- pornografiju
- rodnu diskriminaciju
- pasivizaciju
- nasilje (Jurčić, 2017:9)

Naime, sve je više dokaza o tome kako mediji mogu imati negativan utjecaj na djecu i mlade. Ukoliko se za primjer uzme učestalo prikazivanje nasilja na televiziji, u igranim filmovima i videoigrama, dokazano utječe na djecu na više razina – na ponašanje djece (povećanje agresivnog ponašanja), psihički život (povećanje straha i tjeskobe u susretu sa svijetom u kojem žive) te društveni život (smanjenje osjetljivosti na patnje drugih ljudi i potvrda nasilja kao najboljeg načina za rješavanje međuljudskih sukoba). Dokazivanje nekakve moralne ili obrazovne pouke kroz scene nasilja kako bi se predstavili društveni sukobi ili kršenje dječjih prava, može imati negativan utjecaj na gledatelje. Medijsko nasilje različito utječe na djecu ovisno o njihovim osobnostima, spolu, vrstama njihove obiteljske i društvene okoline te njihovim životnim iskustvima.²

¹ *Pozitivni i negativni utjecaji medija: Mediji i dječji razvoj*: Pribavljeno 16.7.2019., sa <http://www.medijskapismenost.hr/pozitivni-i-negativni-utjecaji-medija/>

² *Pozitivni i negativni utjecaji medija: Mediji i dječji razvoj*: Pribavljeno 16.7.2019., sa <http://www.medijskapismenost.hr/pozitivni-i-negativni-utjecaji-medija/>

3. FILM

Film je jedan od najpopularnijih medija, a danas je nazočan u svim ostalim medijima. U današnjem društvu, ono je samo jedno od sredstava priopćavanja, odnosno komuniciranja s gledateljstvom. Mediji se temelje na filmu, odnosno fotografiji, kao svom ishodištu, nakon čega slijede televizija, video, DVD, odnosno, multimedija i likovna oprema (dizajn) kada se govori o vizualnim komunikacijama. Važno je biti svjestan činjenice da poruka koju redatelj šalje pomoću filma biva od primatelja (gledatelja) shvaćena, tj. dekodirana ovisno od „ideološke, psihološke i socijalne razine na kojoj se nalazi onaj tko prima poruke“. (Mikić, 2001: 15)

3.1 Definicija filma

Prema Mikiću (2001: 25), definicija filma je elastična, prozirna, bezbojna i perforirana podloga obično od triacetata celuloze ili poliestera na kojoj je nanosena fotografska, na svjetlo osjetljiva emulzija, odnosno željezni oksid koji služi za snimanje zvuka. Pri tom valja u današnje vrijeme imati na umu činjenicu da se pod tim pojmom podrazumijeva bilježenje pokretnih slika filmom, videom ili računalom. Pod pojmom film ujedno se podrazumijeva sredstvo (medij) masovne komunikacije, zajedno sa tiskom, radiom i televizijom. Riječju masovni medij koristimo se upravo zbog toga što se tehnike širenja masovne kulture (radio, tisak, film, televizija, video) temelje na činjenici da pojedinci ili manje grupe odašilju svoje poruke brojnoj publici.

Film pripada tradicionalnijim masovnim medijima uz televiziju i radio. Noviji mediji su video, odnosno najnoviji interaktivni, kao što su videotekst, teletekst, internet, tv konferencije, a koji u svom sustavu komunikacije sadrže računalnu, kablovsku i satelitsku tehnologiju. Publika masovnih medija je brojna, anonimna i heterogena. U filmu se izražava slikama i zvukovima. Kako se oslanja na naše životno iskustvo (vizualnu i auditivnu percepciju), film je spoznajno vrlo pristupačan. Prizore u filmu prepoznajemo iako nismo obrazovani za gledanje, jer oni pripadaju našem životnom iskustvu. Film se obraća masovnoj publici koristeći se tehnologijom masovnih medija. (Mikić, 2001:15)

3.2 Rodovi i vrste

U filmu, kao i u književnosti, postoji podjela na rodove, vrste, podvrste i slično. U svakodnevnoj komunikaciji uobičajen je naziv žanr (fr. Genre, od latinskog genus = rod, vrsta). U nastavi medijske kulture obično se govori o filmskom rodu. Filmski rod je nadređeni pojam koji obuhvaća dokumentarni, igrani, animirani, eksperimentalni, obrazovni i propagandni film. Filmska vrsta jednako se odnosi na sve rodove, no najčešće se ovaj naziv koristi glede igranog filma. Žanrovske vrstovne odrednice temelje se na temi filma, motivima, sadržaju i načinu na koji se taj sadržaj prikazuje. U suvremenom filmu dolazi do miješanja žanrova, uslijed čega je i znatno otežano žanrovske određenje. (Mikić, 2001) Oni se prostiru i izvan granica filmske umjetnosti i filmskog medija. Postoje i neki noviji žanrovi koji se protežu kroz više rodova (feministički film) i stariji žanrovi koje je vrlo teško smjestiti u taj sustav rodova (simfonije velegrada). Upravo ta raznovrsnost opisuje samo neke važne osobine velikog dijela filmske komunikacije te mnoštva filmskih djela. (Gilić, 2007)

3.3 Igrani film

U igranom filmu temeljno polazište je priča ili fabula filma. Nakon što autor pronađe temu svog filma kao osnovnu misao, on ju razrađuje kroz priču koja se može iznositi na klasičan način (linearna naracija) ili diskontinuirano, no osnova svega je da filma bez priče nema. Poznata je izreka prema Mikiću (2001:93): „No conflict no story. – Bez sukoba nema priče.“

Priču ćemo najčešće definirati kao izlaganje događaja u njihovom vremenskom redoslijedu. U praksi taj se pojam često izjednačava s fabulom i sižeom. Ona je usko povezana s likovima, sukobima među njima, ambijentom i radnjom. Pomoću priče u igranim filmovima moguće je u gledateljima izazvati doživljaje često i snažnije od onih pravih, koji postoje u zbilji ispred objektiva kamere.

Rod igranog filma je narativni film, i to prvenstveno zato što ga obilježava postojanje priče i likova (glumaca). Prikazuju se njihovi međusobni odnosi, njihov odnos prema prirodi ili društvu. Igrani film najčešće je proizvod mašte čiji tragovi prije snimanja ostaju zabilježeni u scenariju i u knjizi snimanja, a manje se oslanja na zbilju, iako i to nije isključeno.

U igranom filmu se nešto „igra“, glumi, rekli bismo u svakodnevnom govoru, „namješta“ za potrebe filma i filmske priče. Prema Mikiću (2001: 111) igrani film predstavlja „dominantnu kinematografiju, onu čiji se uradci najviše gledaju, koja se najviše poznaje, o kojoj se najčešće govori i piše“.

S obzirom na duljinu, igrane filmove dijelimo na kratkometražne (do 30 minuta trajanja), srednjemetražne (do 60 minuta trajanja) i dugometražne (trajanje preko jednog sata). Filmovi kraćeg trajanja prikazuju se na raznim televizijskim programima. Igrani film stvorio je moćnu filmsku industriju. Po bogatstvu vrsta, tema, stilova, pravaca, nacionalnih kinematografija i autorskih osobnosti, te po izuzetnom utjecaju koji ima i na druge medije i umjetnosti, igrani film zauzima stožerno mjesto. Upravo ta dominacija je toliko izrazita da je igrani film ujedno postao i sinonim za film uopće. (Mikić, 2001)

Na samom početku razvoja filma formirale se su dvije bitne struje koje su ostale dominantne do današnjih dana. Jedna teče od braće Lumière, koja su ga registrirala, dok je drugoj začetnik Georges Méliès. Ocem igranog filma smatra se Méliès koji je izmišljao razne sadržaje, služio se glumcima, scenografijom i trikovima. Njegovi suradnici i on željeli su aranžirati prizor, namjestiti ga za snimanje, na neki način ga nadograditi i dati mu novo značenje. Braća Lumière su svoje prve filmove snimali kao obiteljske filmove iz svakodnevnog života, sa statičkom kamerom, uvijek na istoj udaljenosti, u istom planu te iz istoga kuta. Lumièerska zbilja je prizor iz filma *Izlazak radnika iz tvornice* (1895), dok je Mélièsovska fantazija prizor iz filma *Put na Mjesec* (1902). (Mikić, 2001)

3.4 Povijest igranog filma u Hrvatskoj

8. listopada 1896.g. razvoj novog medija pokretnih slika u Hrvatskoj, započeo je prvim javnim prikazivanjem „živućih fotografija“. Upravo ta prva filmska predstava u Zagrebu održana je u dvorani Kola u zgradi Hrvatskog Sokola. Film se u Hrvatskoj razvijao vrlo sporo i isprekidano što je i karakteristično za manje države i materijalno siromašne sredine. 1903.g. snimljena je šibenska luka što je ujedno i najstariji sačuvani filmski hrvatski dokument. Prvi hrvatski igrani film *Brcko u Zagrebu* snimljen je i prikazan 1917.g.

Sedamdesetih godina prošloga stoljeća snimljeni su prvi hrvatski igrani filmovi za djecu i mladež. Tako je Vladimir Tadej 1970.g. na temelju romana Mate Lovraka, *Družba Pere Kvržice*, snimio film za djecu i mladež. Uslijedili su i igrani filmovi *Vuk samotnjak* (1972) i *Vlak u snijegu* (1976). (Mikić, 2001)

S obzirom na to da se u ovome radu prožimaju teme igranog filma povezanog s nasiljem, neki od navedenih filmova za djecu i mladež spomenut će se i nadalje u radu.

4. DJEČJI FILM

Budući da se mnogi učitelji u odgojno – obrazovnom procesu „muče“ , odnosno dvoje kako bi odredili što je prikladno za djecu mlađe školske dobi glede filma i medijske kulture u nastavi, prema Mikiću (2001: 212) definicija dječjeg filma je „film koji je namijenjen djeci, koji po tematici i formi odgovara dječjoj dobi.“ Upravo takav film donosi i prikazuje motive koji su njima bliski i razumljivi jer su uglavnom preuzeti iz njihova života. Pri tome se misli na dječju igru, njihovu bujnu maštu, životinje, školu, prijatelje, bajkovite motive i slično.

Pravi dječji film morao bi imati čvrstu fabulu kako bi dijete u svakom trenutku znalo što se zbiva. Pored puno obrata, film mora sadržati jasnoću i ponuditi puno dinamike. Dječje sentimentalne potrebe tek tada će se uspjeti zadovoljiti.

Mnogo je filmova koji nisu posebno snimljeni za dječji dio publike, ali ih djeca vrlo rado gledaju zbog njihove jednostavnosti, naivnosti, tematike bliske njihovoj dobi, obilja akcije, putovanja u egzotične i izmišljene krajeve. Mogu se prepoznati filmovi o gusarima, Indijancima, kaubojima, znanstveno – fantastični filmovi i mnogi drugi. (Mikić, 2001)

4.1 Dječje razumijevanje filma

„Djeca vole film. On im pruža mogućnost istraživanja i upoznavanja svijeta odraslih u koji tako željno žele zaviriti, a to im još nije dozvoljeno. Sve u tom svijetu njima je vrlo zanimljivo i novo pa se film doima kao neka mala enciklopedija u kojoj se mogu pronaći toliko traženi odgovori. Film, osim toga, pokazuje i pregršt još novih neproživljenih situacija. U nekoj od njih dijete zna da bi se moglo zateći pa promatra kako će netko drugi reagirati i riješiti problem. Dijete gleda i uči neke od mogućih ishoda situacije, preispituje se i razmišlja kako bi ono postupilo na mjestu junaka.“ Ovako bi Mikić (2001: 208) tumačio dječju znatiželju, psihologiju zainteresiranosti te način razmišljanja djeteta.

Film, kao umjetnost, možemo reći da ima kulturnu, estetsku, idejnu i odgojnu ulogu. Naime, unatoč tomu, film nema odgovarajuće mjesto u obrazovanju mladih. Predmetima poput glazbene i likovne kulture posvećeno je više pozornosti nego medijskoj kulturi.

Mnogi bi se složili kako je upravo ta činjenica veliki paradoks s obzirom na to da je film i televizijski program najprisutniji u dječjem svakodnevnom slobodnom vremenu. On nudi vrlo veliko životno iskustvo bez izlaska iz sigurnosti vlastitog doma. Film nudi obilje avantura i informacija o dalekim i nepoznatim krajevima svijeta. Što se tiče obrazovne strane, djetetu se kroz film nudi velika paleta znanja o nekoj stranoj ili vlastitoj zemlji, o ljudima i običajima, upoznaju raznorazne teritorije, ideje, pokrete, religije, povijesne događaje i legende. Isto tako, film nudi djetetu obilje emocija koje su njemu od velike važnosti. Razvija empatiju i bolje razumijevanje postupaka drugih ljudi preko glavnih likova u filmu. (Mikić, 2001)

Slikovitost i apstrakcija - kada je riječ o djeci, znamo koji pojam im bolje leži. Djeci je uvijek bliža slikovitost od apstrakcije, stoga, oni vrlo intenzivno doživljavaju filmsku priču i primaju njegovu poruku. Njih privlači vedrina, humor, akcija i neobične, nesvakodnevne situacije, mnoštvo specijalnih učinaka, filmski trikovi te sama filmska tehnika i postupak stvaranja filma. Dok gledaju film, djeca nesvjesno razvijaju i određene misaone sposobnosti kao što su percepcija i opažanje, koncentracija i vizualna memorija. Razvijaju i ostale oblike mišljenja: apstrakciju, indukciju, dedukciju, analizu i sintezu. Važno je spomenuti i oblikovanje mašte te širenje skale emocija. Prema Mikiću (2001: 209): „Treba se držati principa usmjeravanja, a ne principa zabrinjavanja.“ Ova izjava ide kao posljedica na tezu kako se za film mora odgovajati djecu kao i za bilo koju drugu umjetnost, jer se kroz film oblikuju ukusi, odgojne i etičke osobine mladečnosti. Posebno je važna Mikićeva izjava zbog sveprisutnog nasilja u filmovima za djecu i mladež.

Djeca mlađe školske dobi neće moći razumjeti filmove u kojima se brzo izmjenjuju kadrovi. Neće moći odmah povezati i neke elemente vremena i prostora. Gleda li neki film koji nema izrazitu vanjsku radnju, nego se bavi analizom unutrašnjeg stanja likova, dijete ga neće shvatiti jer ne može u filmu pratiti i razumjeti ono o čemu ne zna ni u životu. Intenzitet doživljaja filma još uvijek ništa ne govori o tome koliko je dijete film stvarno razumjelo.

Tako dijete može biti oduševljeno filmom i pouzdano izjaviti da je u filmu sve razumjelo, ali u razgovoru s njime ubrzo se dolazi do zaključka da nisu kadra možda ni prepričati sadržaj filma ili da nisu uspjeli povezati prizore koji su bili u uzročno – posljedičnoj vezi. (Mikić, 2001) Djeca pamte one sadržaje koji su bliski njihovoj psihi. Nerazumijevanje pojedinih prizora niti malo ih ne ometa u daljnjem praćenju filma.

Prema psihologu S.L. Rubinešteinu (Mikić, 2001), danas se u suvremenoj psihologiji odgoj uzima kao bitan činitelj razvoja, pa se razvoj djeteta dijeli u tri osnovne faze: rano djetinjstvo, predškolska i školska dob.

U predškolskoj dobi dijete gleda kraće filmove, najčešće animirane, shvaća cjelinu, a ne samo detalje. U osnovnoškolskoj dobi među svim umjetničkim doživljajima, doživljaj filma je najintenzivniji. Dijete prati i razumije cjelovečernje filmove primjerene stupnju njegovog psihofizičkog razvoja.

Središte zanimanja je dijete školske dobi. Psihološki mehanizmi u pravilu su uvijek složeni pa nije naodmet pobliže promotriti školsku dob i odnos mladih prema filmu na različitim dobnim stupnjevima. Djeca starosti 7 – 9 godina razumiju vrlo jednostavne filmove i zanimaju ih zgode koje film priča. Sadržaj filma primaju kao istinu, ali on ne utječe na njihov stvarni život. Najveći interes pridaju bajkovitim pričama. Doživljaj filma upotpunjuju crtanjem, modeliranjem, obnovom prizora kroz igru. Djeca starosti 10 – 12 godina razumiju više kretanje kamere, zanimaju se za filmsko stvaranje, prvenstveno s tehničkoga gledišta. Dive se slikama i fotografiji. U njihovoj dobi povećan je interes za akcijske filmove. Djeca starosti 13 – 15 godina više nemaju teškoća s razumijevanjem filmskog jezika, s time da se postepeno dostiže aktivno gledanje filma. Razvija se kritičnost, divljenje junaštvu, kvalitetama ličnosti, tehnici, jača interes za pustolovne filmove. U razdoblju 16 – 18 godina starosti, mladež aktivno gledanje filma dovodi do spoznaja umjetničkih vrijednosti. Snažan interes javlja se za unutarnji život junaka, teme o ljubavi, braku, socijalnom životu. Bolje razumijevanje izražajnih mogućnosti i stvarno estetsko vrednovanje filma pojavljuje se u ovoj dobi. (Mikić: 2001: 210)

4.2 Procesi prilikom doživljavanja filma

Svaki pojedinac film doživljava na poseban način. Film nosi nova iskustva, znanje, interes i stajalište. Prilikom odrastanja čovjek prolazi kroz četiri različita procesa doživljavanja filma. To su: participacija, identifikacija, distanciranje, projiciranje.

Participacija

Gledajući film, djeca mlađe školske dobi, uslijed misaonog i emocionalnog procesa, dodaju sebe kao novi lik u priči. Ne poistovjećuju se s likom iz filma zbog još neizgrađene ličnosti.

Identifikacija

Misaoni proces identifikacije dolazi u nešto kasnijoj dobi. Dijete postaje suizvršitelj radnje, zajedno s glavnim junakom se raduje, smije, strepi i žalosti. U slučaju kada se dijete poistovjećuje s negativnim likom i njemu poklanja simpatije, tada govorimo o negativnoj identifikaciji koja je moguća u nešto kasnijoj dobi. Do toga može doći zbog vješte režije i sugestije redatelja, scenarista ili pak glumca. S druge strane, djeca u svom psihofizičkom razvoju dolaze u fazu kada nastoje zadobiti divljenje i poštovanje ostalih vršnjaka pa uslijed takvih nastojanja dolazi do poistovjećivanja s nekim kriminalcima ili nasilnicima. Osiguranju pozitivnog djelovanja filma i suzbijanju njegovih negativnih utjecaja više će pridonijeti filmsko obrazovanje učenika umjesto panične zabrane dobrih filmova sa simpatičnim negativcima.

Distanciranje

Proces doživljavanja filma distanciranje, javlja se kod djece starije od 12 godina. Radi se o misaonom i emocionalnom procesu kod djece te dobi. Gledalac se odupire svemu što se filmom sugerira i ne prihvaća njegovu ideju.

Projiciranje

Posljednji proces kod doživljavanja filma je projiciranje do kojeg se dolazi tijekom odrastanja, u nešto kasnijoj dobi. Gledalac će pokušati ono što je vidio na filmu na neki način učiniti korisnim i prenijeti u vlastiti život. Nastojat će riješiti neki problem ili dvojbu. Ovaj proces kod nekih pojedinaca može izostati. (Mikić, 2001)

5. NASILJE

Prema hrvatskom Pravnom Leksikonu (2007: 588), riječ *nasilje* dolazi od engleske riječi *violence*, a odnosi se na uporabu prisile, tjelesne ili duševne, apsolutne ili relativne, prema drugoj osobi. Jedan od poznatih autora djela o teorijama nasilja koristi se sintagmom da je nasilje ponašanje koje nije naučeno. Djeca dobivaju iskustvo negativnih emocija poput bijesa, nemoći i ljutnje u onim situacijama kada im roditelji ili odgojitelji nemaju sposobnost ponuditi model distrakcije te se nasilje javlja kao posljedica. (Marčinko, 2014)

„Nasilje među djecom može biti izravno i neizravno. Izravno nasilništvo uključuje; ruganje, ponižavanje, vrijeđanje, kritiziranje, naređivanje i zahtijevanje podređenosti, narugivanje, udaranje, čupanje. Neizravno je teže uočljivo (i njemu su sklonije djevojčice) kao npr. namjerno isključivanje djeteta iz grupnih igara, ogovaranje djeteta itd.“³ Navedeno nasilje uočljivo je u školskim WC-ima, na hodnicima škole i mnogim drugim prostorijama škole gdje nema nadzora učitelja.

Mnogi mislioci smatraju kako je nasilje najsnažniji oblik neverbalne komunikacije, a posebno najizraženiji oblik neverbalne komunikacije. Elementima nasilja obuhvaćamo njegove oblike, funkcije, vrste i podvrste nasilja, kao i osobe koje čine nasilje te žrtve nasilja. Nadalje će se definirati navedeni pojmovi te će se navesti njihova podjela i tumačenja.

5.1 Oblici nasilja

Svjetska zdravstvena organizacija (prema Žilić i Janković, 2016) nasilje dijeli u tri skupine koje se dalje granaju; 1. Nasilje prema samome sebi, koje uključuje samoozljeđivanje i samoubojstvo; 2. Međuljudsko nasilje koje se odnosi na nasilje u obitelji (nasilje nad djecom, nasilje nad partnerom i nasilje nad starijom osobom) i nasilje unutar zajednice (nasilje prema osobama koje nasilnik poznaje i nasilje prema osobama koje nasilnik ne poznaje); 3. Kolektivno nasilje koje je uglavnom organizirano i usmjereno od jedne grupe prema drugoj u svrhu ostvarenja političkih, ekonomskih i socijalnih ciljeva.

³ *Nasilje među djecom*, Pribavljeno 20.7.2019., sa <https://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/nasilje-medu-djecom-2/>

Prema prirodi nasilnog čina nasilje se dijeli na: fizičko: primjena sile bez obzira je li ili nije nastupila tjelesna ozljeda (guranje, udaranje, pritiskanje, fizičko sprečavanje kretanja, gađanje predmetima, uništavanje stvari po kući i sl.); seksualno - bilo koji seksualni čin, pokušaj ostvarenja seksualnog čina, neželjeni seksualni komentar i sl. te psihičko nasilje, odnosno primjena psihičke prisile koja je uzrokovala osjećaj straha, ugroženosti, povrede dostojanstva, verbalno nasilje, psovanje, zanemarivanje svojim sredstvima komunikacije i sl. (Žilić i Janković, 2016)

Prema Zečević (2010: 6), nasilje se prema obliku dijeli na:

- Fizičko nasilje – nasilje kojim se povređuje tijelo druge osobe. To može biti udaranje, šutanje, guranje, davljenje, čupanje, zatvaranje i zaključavanje, otimanje, uništavanje stvari i sl.
- Verbalno nasilje – nasilje kada se koriste riječi da bi se povrijedili nečiji osjećaji. To može biti: vrijeđanje, ismijavanje, omalovažavanje, kad se netko okrivljuje za nešto što nije napravio, ili mu se prijete, kada se uvredljivi sadržaji šalju putem SMS ili e – mail poruka.
- Socijalno nasilje – nasilje kada se nekoga isključuje iz grupnih aktivnosti, kada ga se ogovara, kada se govore laži o nekoj osobi ili se nagovara druge da se s tom osobom ne druže, kada se šire glasine o žrtvi i sl. situacije.
- Seksualno nasilje – nasilje kada se nekoga protiv njegove/njezine volje dodiruje po intimnim dijelovima tijela, upućuju bezobrazne riječi, pokazuju neprimjerene slike, tjeraju na seksualne odnose, kada se neprimjereni sadržaji u vidu slika i riječi šalju putem elektroničkih medija.
- Psihičko nasilje – nasilje kada se upućuju prijeteći pogledi, grimase, kada se uhodi određena osoba ili se od nje iznuđuje novac, ucjena, uznemiravanje preko telefona i sl.

Prema funkciji, dijele se na:

- Instrumentalno nasilje – nasilje kojim se nešto želi dobiti.
- Neprijateljsko nasilje – nasilje kojim se nekom drugom želi nanijeti bol ili ga ozlijediti.

S obzirom na usmjerenje nasilja, Zečević (2010) nasilje dijeli na:

- Direktno nasilje – ono koje se usmjerava direktno na pojedinca ili grupu, kojima se želi nanijeti bol, kao i na stvari koje se žele uništiti.
- Indirektno nasilje – ono se usmjerava prema supstituiranim ciljevima (osobe, stvari).

5.2 Podvrste nasilja

U svim navedenim oblicima nasilja, nadalje se mogu izdvojiti četiri podvrste nasilja. Tada govorimo o emocionalnom nasilništvu koje je vrlo usko povezano s fizičkim i verbalnim nasiljem, te uključuje namjerno isključivanje žrtve iz zajedničkih aktivnosti razreda ili dječje grupe kao i ignoriranje. Zatim postoji seksualno nasilništvo, koje, kao prethodno spomenuto, podrazumijeva neželjeni fizički kontakt i uvredljive komentare. Nadalje, kulturalno nasilništvo podrazumijeva vrijeđanje na nacionalnoj, religijskoj i rasnoj osnovi. I posljednja podvrsta nasilja je ekonomsko nasilništvo koje uključuje krađu i iznuđivanje novca.⁴

2003. godine Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba provela je istraživanje o nasilju među vršnjacima u školi. Dobiveni rezultati pokazali su da otprilike svako četvrto dijete doživljava barem jedan od oblika nasilja u školi skoro svakodnevno, pri čemu 19% djece doživljavaju nasilje, a 8% djece doživljavaju nasilje ali ga i čine. Postoji značajna povezanost između počinjenog i doživljenog nasilja.⁵ Istraživanja kažu kako djeca koja češće doživljavaju nasilje, češće su i sama nasilna prema drugoj djeci. (Žilić i Janković, 2016)

5.3 Nasilno ponašanje djece

Neka djeca, ne znajući da je nasilje neprihvatljivo, postaju nasilna. Oponašajući braću, sestre, roditelje ili ljude kojima se dive, primjenjuju oblik ponašanja koji nije prihvaćen u domu, školi, mjestu u kojem žive i, globalno, svijetu.

⁴ *Nasilje među djecom*, Pribavljeno 20.7.2019., sa <https://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/nasilje-medu-djecom-2/>

⁵ *Nasilje među djecom*, Pribavljeno 20.7.2019., sa <https://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/nasilje-medu-djecom-2/>

Naime, mnoga djeca ne znaju za bolji način komunikacije sa vršnjacima, stoga im nasilje ostaje kao jedini oblik ponašanja koji je u modi. U obitelji, ukoliko je emocionalni odnos roditelja u razvoju hladan i bez pravog osjećaja za potrebe svoga djeteta, doprinosi se nasilnom ponašanju djeteta. Nedovoljan nadzor i briga te adekvatno vodstvo hrani dječju potrebu da svoje ponašanje istaknu nasiljem. Roditelji su popustljivi te ne postavljaju granice, a ukoliko je dijete neposlušno, roditelji fizički kažnjavaju što uvelike pokazuje da „toleriraju“ agresivno ponašanje. Vrlo je vjerojatno da će se dijete koristiti sličnim metodama i u kontaktu sa svojim vršnjacima. Individualne osobine djeteta od velikog su značaja kada govorimo o nasilju. Djeca koja su impulzivna, živahna, imaju višak energije i nemaju strpljenja, često pronalaze brza rješenja frustrirajućih situacija. Često su to djeca snažnog temperamenta, koja uvijek moraju imati moć i kontrolu, a umanjenu sposobnost suosjećanja za druge. (Zečević, 2010)

Školsko okruženje je također vrlo važno za nasilno ponašanje djece. Naime, nedostatak bliskosti i osjećaja prihvaćenosti svih učenika potiču djecu na neprihvatljiv oblik ponašanja. Nasilno ponašanje djece „ohrabruje“ se nereagiranjem nastavnika i stručnih suradnika.⁶ Djeca međusobno utječu jedni na druge kada se radi o pozitivnom, a posebice kada se radi o negativnom modelu ponašanja. Kolektivno nasilje dovodi do smanjenja osobne odgovornosti pojedinca, što automatski slabi „kočnice“ u ponašanju.

Nasilno ponašanje djece potiče često i dugotrajno gledanje nasilja u igranim filmovima. Odnosno, utjecaj medija je velik na djecu mlađe školske dobi, stoga takav nasilan sadržaj smanjuje osjetljivost na posljedice nasilja te ubija empatiju. (Zečević, 2010) Stavka koja je kod djece okidač za nasilje i agresivnost je, niti najmanje važan, osjećaj srama. Možemo ga usporediti s kočnicom te on može biti svjestan i nesvjestan. Ako je kroničan i nesvjestan, sram duboko i trajno djeluje na čitavu osobnost pojedinca. On zauzima visoko mjesto među neugodnim emocijama na koje se ne može stvoriti otpornost. Od srama se pojedinac može braniti povlačenjem ili napadom. Obrana može biti bježanje ili povlačenje te se na taj način sram kod djeteta potiskuje.

⁶ *Nasilje među djecom*, Pribavljeno 20.7.2019., sa <https://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/nasilje-medu-djecom-2/>

Napad ili agresija kroz bijes je drugi izlaz za pojedinca da se sram suzbije. Kako god, dijete kada je osramoćeno ili kada doživljava emociju srama, postaje ranjivo pa samim time i destruktivno. (Bilić, 2014)

5.4 Znakovi nasilnog ponašanja

Kako bismo mogli nadalje govoriti o nasilnicima u igranim filmovima za djecu mlađe školske dobi uz konkretne elemente nasilja, važno je uočiti znakove nasilnog ponašanja kod djece. Važno je obratiti pažnju na dob djece koja su potencijalno nasilna.

Nasilje se javlja u vrlo ranoj dobi, pri prvom kontaktu i interakciji djeteta s okolinom, bilo da je riječ o roditeljima ili drugoj djeci. (Milašin, A., Vranić, V., Buljubašić Kuzmanović, V. 2009)

Mala djeca i djeca predškolske dobi

Znakovi nasilja kod male djece i djece predškolske dobi su vrlo očiti ukoliko se ne uzima u obzir utjecaj roditelja. Tako se mogu uočiti:

- napadi bijesa u trajanju duže od 15 minuta gdje nitko ne može smiriti dijete, pa čak ni roditelji
- nasilni ispadi, bez podloge
- impulzivnost
- energičnost
- konstantno odbijanje pravila i poslušnost odraslima
- nevezanost za roditelje te se djeca ne boje ostati bez roditelja na nepoznatom mjestu
- uživanje u gledanju filmova sa nasilnim scenama
- zloba prema vršnjacima (Zečević, 2010)

Djeca školske dobi

Ova konkretna dob djece zanimljiva je za stručnjake, odgojitelje i stručne suradnike diljem svijeta budući da su u toj dobi djeca u najintenzivnijem rastu gdje, sve što ih okružuje i sve što se događa u njihovoj okolini, utječe na njihovu sposobnost rasuđivanja i ponašanja. Tako znakove nasilnog ponašanja kod djece školske dobi karakterizira:

- slaba koncentracija
- ometanje školskih aktivnosti
- loš uspjeh u školi
- često prisustvo fizičkog nasilja (tuča)
- mali broj prijatelja
- prijateljstvo s djecom sličnih problema u ponašanju
- potreba za suprotstavljanjem
- česte neopravdane frustracije
- manjak empatije (Zečević, 2010)

Adolescenti

Ukoliko sagledamo činjenicu da je adolescencija razdoblje između početka puberteta i odrasle dobi, koje započinje oko 11. – 13. godine i traje do najkasnije 20. godine, ono se smatra emocionalno vrlo intenzivnim i, nerijetko, stresnim razdobljem. (Kuzman, 2009) Budući da u filmovima za djecu uvijek nailazimo i na likove ove dobi, važno je znati kako ih prepoznati. Karakteristike su slijedeće:

- ne poštivanje autoriteta
- isključenje iz škola
- loš školski uspjeh
- često izostajanje iz škole
- korištenje narkotika i alkohola
- često učestvuju u tučnjavama, krađama
- uništavanje tuđe imovine
- uživaju u gledanju nasilnih scena i patnji drugih (Zečević, 2010)

5.5 Žrtve nasilja

Žrtve nasilja najčešće su izolirane osobe koje se bore s problemima kao što su otuđenost, depresija i nedostatak socijalne kompetencije što znatno otežava ili potpuno onemogućuje bilo kakav daljnji socijalni kontakt, a dovodi do nemogućnosti nošenja s dnevnim poteškoćama, gubitka povjerenja u sebe, samopoštovanja, opće depriviranosti, nemogućnosti skladnog i kvalitetnog osobnog rasta i razvoja, a samim tim i nemogućnost kvalitetnog življenja žrtve i njene obitelji, partnera i djece. (Milašin, A., Vranić, V., Buljubašić Kuzmanović, V. 2009) To je posebno složen problem jer se, prema Žilić i Janković (2016), tako posljedice nasilja prenose ne samo na ostale članove obitelji nego i na sljedeće generacije, što je rjeđe u fokusu istraživanja.

Kada govorimo o djeci kao žrtvama nasilja, nasilnici pronalaze žrtve koje su zbog nečega ranjive ili odskaču od druge djece. Ta odsakanja su često boja kože, način na koji dijete hoda, njegovo/njezino ime ili prezime, veličina, religija, nošenje naočala ili drugih zdravstvenih aparata, obitelj, način odijevanja i mnoga druga. Često su to tiha, mirna, pasivna, aksiozna, nesigurna djeca i oprezna djeca niskog samopouzdanja. Takva djeca često imaju malo prijatelja koji će stati na njihovu stranu kada se nađu u nevolji, a roditelji su previše zaštitnički nastrojeni.

Karakteristike žrtve nasilja su:

- ne zna se zauzeti za sebe
- posjeduje loše socijalne vještine
- ne prijavljuje nasilje
- smatra da je, iz nekog razloga, zaslužilo nasilje
- često ima osjećaj krivice
- nedostatak sigurnosti kako bi zatražilo pomoć
- vrlo mala podrška od nastavnika i ostalih učenika
- često, zbog promijene škole, novo u razredu
- nadareno dijete
- mirno i ljubazno dijete
- dijete koje ima dobar odnos s učiteljem
- dijete nižeg socijalno – ekonomskog statusa
- dijete iz druge etničke skupine

- hendikepirano dijete / dijete s posebnim potrebama
- dijete razvedenih roditelja
- dijete žrtva obiteljskog nasilja (Zečević, 2010)

5.6 Posljedice koje imaju žrtve nasilja

Budući da djeca koja su žrtve nasilja često pokušavaju to sakriti od odraslih jer se boje da će ih smatrati slabima i kukavicama, postoje znakovi koji pomažu roditeljima, skrbnicima, učiteljima i stručnim suradnicima prepoznati da je neko dijete žrtva nasilnog ponašanja.

Žrtve nasilničkog ponašanja:

- boje se ići u školu i iz škole
- mijenjaju uobičajeni put do škole
- mole roditelje da ih voze u školu
- odbijaju ići u školu
- „bolesni“ su ujutro prije škole, imaju glavobolje ili bolove u trbuhu
- pogoršava im se školski uspjeh
- dolaze kući s potrganom odjećom i oštećenim školskim knjigama
- dolaze kući izgladnjeli (uzet im je novac)
- postanu povučeni, niskog samopouzdanja
- postanu anksiozni, napeti, prestanu jesti
- prijete samoubojstvom ili ga pokušaju
- zaspu plačući, imaju noćne more
- ostaju bez svojih stvari, često „gube“ džeparac
- sve češće pitaju za novac ili počnu krasti (da daju nasilniku)
- odbijaju govoriti o tome što nije u redu
- imaju neobjašnjive modrice, ogrebotine i porezotine
- počnu zastrašivati drugu djecu
- postanu agresivni i depresivni
- počnu „markirati“, izostajati sa sati nastave
- daju zanimljive isprike za navedena ponašanja
- sami provode odmor, a prijatelji iz razreda zbog toga nisu zabrinuti
- ne biraju ih u grupnim sportovima

- traže blizinu učitelja
- nesigurni su i uznemireni ako trebaju izaći pred ploču, pred razred⁷

5.7 Posljedice nasilničkog ponašanja

Djeca koja vrše nasilje svakako imaju posljedice, iako se to čini da je malo vjerojatno. Naime, takva djeca su vrlo često i sama bila izložena nasilju, bilo u školi, porodici ili negdje drugdje. Imaju lošiju pažnju i koncentraciju te često ometaju školske aktivnosti što je popraćeno lošijim uspjehom u školi. Djeca nasilnici su opčinjeni nasilnim igranim filmovima i video igricama. Očekivano, imaju malo prijatelja i vrlo često su neprihvaćena zbog svog ponašanja. Njihovo društvo čine djeca koja su isto tako nasilna i koja se vole suprotstavljati odraslim osobama. Često su frustrirani i djeluju kao da se ne suosjećaju sa onima nad kojima su nasilje i izvršili. Ponekad, oponašajući stariju braću i sestre, ova djeca ne znaju da je takvo ponašanje loše. Vjerojatno nisu upoznata sa boljim načinima komuniciranja sa svojim vršnjacima, stoga nasilje ostaje kao jedna jedina mogućnost. Ova djeca nisu uvijek uključena u čin nasilja, ona isto tako mogu biti organizatori grupe ili čak poticati i nagovarati druge da se nasilno ponašaju. Dugoročne posljedice, nažalost, rezultat su ukoliko se sklonost ka nasilju ne zaustavi. Takva djeca često postaju agresivne osobe kad odrastu i češće su sudski kažnjavana. Ukoliko se djeci koja vrše nasilje ne pomogne, ona će odrasti u nasilne odrasle ljude koji će nasiljem rješavati svoje probleme. Takvi pojedinci odrastaju u ljude čije su posljedice često usamljenost, tuga, uplašenost, nisko samopouzdanje i bolest. (Zečević, 2010)

⁷ *Nasilje među djecom*, Pribavljeno 20.7.2019., sa <https://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/nasilje-medu-djecom-2/>

6. ELEMENTI NASILJA U IGRANIM FILMOVIMA

S obzirom na to da su brojna znanstvena istraživanja ukazala na to da djeca koja su bila izložena nasilju preko televizijskih ekrana od rane dobi, dokazano je da u kasnijoj dobi, ista ta djeca su verbalno i fizički agresivnija. (Bartholow, B.D., Bushman, B.J., Sestir, M.A. , 2006)

Prema procjeni roditelja, 56% djece dnevno provede jedan do tri sata pred televizijom. Udarno vrijeme u kojemu djeca od 10 do 17 godina provode pred TV ekranom je između 21 i 23 sata. Prema izjavama roditelja, djeca, točnije 70% djece najviše vole gledati crtane filmove, dok 28% djece provode vrijeme gledajući igrane filmove. Prema podacima o gledanosti 50% vremena pred TV-om djeca provode bez prisustva odrasle osobe.⁸

Nasilje u filmovima je nezaobilazna stavka svakog umjetničkog uratka redatelja filma i scenarista. Ono čini film zanimljivijim njegovim gledateljima te se upravo pomoću nasilja podiže intenzitet filma. Isto tako, kako u filmovima za odrasle, tako i u filmovima za djecu mlađe školske dobi možemo uočiti elemente nasilja. Elementi nasilja, poput vrste, oblika, funkcije, žrtava nasilja te izvršitelja nasilja biti će pomno navedeni iz pojedinih igranih filmova za djecu mlađe školske dobi.

6.1 Koko i duhovi (2011)

Film redatelja Danijela Kušana snimljen je 2011.g. prema istoimenom romanu Ivana Kušana *Koko i duhovi*. Film prati priču junaka Koka, koji se seli iz sela u grad te, pri sklapanju prvoga prijateljstva, nailazi na misterij kojeg je potrebno riješiti. Stan u koji se doselila njegova obitelj pripadao je Vinceku, starom škrcu čija je smrt obavijena tajnom. Koko i prijatelji upuštaju se u pustolovinu te, nailazeći na prepreke, rješavaju misterij. Uvodna scena ovoga filma je pljačka koja se prenosi vijestima na televiziji. Reporter izvješćuje o kriminalu i krađi koji su uvelike općeprisutni i u stvarnom životu. Prva scena koja bi se izdvojila kao jedna vrsta nasilja je trenutak kada je Zlatkov otac otjerao svoga sina s ručka.

⁸ Istraživanja AEM-a i UNICEF-a: Sve je manje djece pred TV ekranom bez nadzora, Pribavljeno 23.7.2019. , sa <https://www.e-mediji.hr/hr/gradjani/medijska-pismenost/istrazivanja-aem-a-i-unicef-a-sve-je-manje-djece-pred-tv-ekranom-bez-nadzora/>

Pravilo za njegovim stolom dok je u ručak u tijeku jest da se za stolom ne priča. Zlatkov otac mogao je i drugačije postupiti te izbjeći ovakav pristup prema rođenom sinu. Može se uočiti kako odnos Zlatka i njegova oca nije zdrav odnos, te da je strahopoštovanje velik dio njihove komunikacije. Nadalje, scena gdje je cigla s porukom bačena u prozor obitelji Milić, prikaz je vandalizma. Gledajući ovakve scene, dijete neće i samo počinuti ovakvo djelo ukoliko ono u filmu nije prikazano kao pozitivno. Poruka na cigli je bila poruka prijetnje što pripada verbalnoj vrsti nasilja gdje nasilnik pokušava zastrašiti i povrijediti osjećaje žrtve, tj. obitelji Milić. Dvije takve pismene poruke možemo vidjeti u filmu. Zastrašivanje, kao jedan od oblika verbalnog nasilja uočavamo u dvije scene gdje se Koku i teti Ruži ukazuje stari Vincek. Koko je reagirao uplašeno i nesigurno te je posegnuo za svojom svjetiljkom na baterije kako bi se uvjerio u to što je vidio, dok je teta Ruža nakon vriska pala u nesvijest. Ovaj igrani film ima i jednu podvrstu nasilja, a to je emocionalno nasilništvo. Koko i Zlatko izbjegavaju vršnjaka Mikija te ga isključuju iz zajedničkih aktivnosti, odnosno u istraživanju misterija. Fizičko nasilje možemo uočiti u svega nekoliko scena. Prva scena fizičkoga nasilja je kada Zlatko i Koko izbacuju Mikija iz Kokove sobe i iz stana. Može se primijetiti tuga na Mikijevom licu i nisko samopouzdanje. Druga scena fizičkoga nasilja je kada Mikijev stric otima i vodi malu Maricu u prostoriju kuće gdje ju planira zarobiti. Scenu su popratile i izjave koje upućuju na verbalno nasilje, poput prijetnje.

6.2 Uzbuna na Zelenom Vrh (2017)

Roman Ivana Kušana ekranizirala je redateljica Čejen Černić 2017.godine. Ovaj detektivski igrani film za djecu donosi brojna uzbuđenja i tek poneke elemente nasilja. Usudila bih se reći kako je redateljica u režiranju ovoga filma nastojala izbjeći nasilje u najvećoj mjeri. Radnja ovoga najgledanijeg domaćeg filma 2017. g. odvija se na obalama jezera uz idilični Zeleni Vrh gdje Koko, tj. Ratko Milić i njegovi prijatelji provode ljetne praznike. Ovu seosku idilu narušava pljačka u naselju koju dječaci nastoje prekinuti kako bi osvojili „nagradu“, koju je Koko izmislio, ukoliko ulove lopove. Vrstu nasilja prema obliku koju možemo uočiti u filmu je upravo verbalno nasilje. Tako se u uvodnim scenama filma može čuti mala Marica kako govori svom bratu Koku da je glup. Njihovi roditelji nisu bili prisutni u ovoj situaciji tako da, opravdano, nisu niti mogli reagirati. Osim ove scene, prijeteće poruke koje su neki od dječaka

našli kod svojih kuća, isto tako pripadaju ovom obliku nasilja. Što se tiče fizičkog nasilja, trovanjem psa Cige prikazano je ubojstvo živog bića. Tek su sekunde u pitanju gdje se oplakuje mrtav ljubimac. Među zadnjim scenama filma nalazi se scena gdje je grupa dječaka oborila Ivu, što možemo uvrstiti u fizičko nasilje.

6.3 Anka (2017)

Roman Mate Lovraka *Anka Brazilijanka* iz 1939.godine zaživio je na malim ekranima 2017.godine kada je redatelj Dejan Aćimović, jedan od boljih hrvatskih glumaca, režirao svoj treći dugometražni film pod imenom *Anka*. U filmu se može izdvojiti fizičko i verbalno nasilje kao elemente filma, te karakteristike jednog lika koji je nasilan. Fizičko nasilje popraćeno je scenama uništavanja imovine, udaraca djeteta, tuče odraslih i otmice. Verbalno nasilje poput deranja, zastrašivanja, vrijeđanja i zadirkivanja dio su scenarija većine filmova, pa tako i ovog igranog filma namijenjenog djeci mlađe školske dobi. Zanimljive su karakteristike ponašanja lika Brazilijanca koji je u većini filma prikazan kao nasilan lik. Nakon što se opio u obližnjem kafiću, izazvao je tuču te je završio u pritvoru. Slijede scene gdje se njegovo nasilništvo očituje u verbalnom zlostavljanju te neprimjerenom ponašanju. Pozadina ovog lika je karakteristična za nasilnike. Majka mu je umrla pri porodu, dok je otac bio alkoholičar. Svoje „djetinjstvo“ proveo je u sirotištu. Rano je morao odrasti i početi brinuti o sebi, što nije ostavilo puno prostora za njegovo djetinjstvo. Družio se sa svakakvim ljudima te je to pridonijelo specifičnom ponašanju u odrasloj dobi. Sada, kao odrastao čovjek, Brazilijanac nema prijatelja i neopravdane frustracije svakodnevice su ovog lika.

6.4 Čudo (2017)

Igrani film za djecu i mlade, *Čudo*, po žanru pripada drami i obiteljskom filmu. Ovaj film temelji se na priči o Augustu Pullmanu, Auggieu, koji ima fizičku manu, tj. njegovo lice je deformirano od brojnih operacija na koje je morao ići. Problemi s disanjem, vidom, sluhom i problemi s izgledom, ovog je dječaka natjeralo da većinu svog života provede kod kuće, u sigurnosti svog doma, gdje ga nitko ne bi mogao zlostavljati.

Nakon dugo godina, Auggievi roditelji odlučuju kako je vrijeme da Auggie krene u školu. Svjesni kako će njihovo dijete biti izloženo svim vrstama nasilja, otac Nate izjavljuje: „To je kao da vodiš janje na klanje.“⁹ Prvi dan škole prikazuje scenu Auggiea kao prestravljenog, uplašenog i nesigurnog dječaka. Nošenje svemirske kacige rutina je, stoga je se ne odriče niti na putu do škole. Kao u prethodno navedenom tekstu, upravo ovakvo psihičko i emocionalno stanje karakteristično je za žrtvu nasilja. Verbalno nasilje u filmu je vrlo lako uočiti. Pri ulasku u školu, curice se smiju Auggieu. To smijanje nije zbog toga što je Auggie njima djelovao simpatično, nego zato što je Auggievo lice bilo iskrivljeno i drugačije. Djeca mu se izmiču kako bi prošao. Izmisli su da ukoliko dotaknu Auggiea da će dobiti kugu, što je automatski rezultiralo isključivanjem Auggiea iz društva i svih socijalnih aktivnosti. Ovaj oblik nasilja je indirektni, tj. prikriveni oblik nasilja kojemu je cilj namjerno nanošenje štete ili boli drugome pojedincu a da pritom nasilnik ne bude primijećen. Isto tako, pitanja i izjave djece iz škole, poput Juliana, jednog od nasilnika, na razini su podbadaanja i izrugivanja. Sve navedeno verbalno nasilje rezultira izdvajanjem Auggiea, pa tako pauzu za ručak, ovaj dječak provodi u samoći popraćenoj pogledima djece iz škole. Naravno, djeca koja su s njim u razredu, ne obraćaju preveliku pozornost te prepuštaju Auggiea svojoj samoći. Djeca iz škole iskorištavaju Auggiev karakter, koji je plah, miran i ljubazan te ga na satu tjelesne i zdravstvene kulture u igri graničar, gađaju nebrojeno puta. Nasilnici su svjesni kako se Auggie, kao novi učenik u razredu, neće žaliti svojem nastavniku i da neće zatražiti pomoć. Ovu scenu izdvojila bih kao scenu u kojoj je prikazano fizičko nasilje, a koje se, kao takvo, nije uočilo zbog okruženja i konteksta u kojem su djeca bila. Naime, igra graničar jedna je od onih kojoj je cilj gađanje protivnika kako bi ekipa s najvećim brojem igrača koji ostanu u polju bila pobjednička. U dvorani, gdje se nalazilo puno djece, bilo je teško uočiti dječake koji su vršili nasilje nad Auggiem. Isto tako, poanta igre nije da se više puta pogodi isti pojedinac, niti da gađanje bude izvršeno od strane više od jedne osobe u isto vrijeme. Fizičko nasilje vidimo još u dvije scene, gdje se Julian tuče sa Jackom na školskom hodniku sa popriličnim brojem učenika koji ih promatraju i scena tuče u šumi gdje su djeca izolirana od pogleda. Ovakve scene možemo potkijepiti karakteristikama žrtve nasilništva. Auggie, koji se nije družio s drugom djecom do početka nastave u 5.razredu, ima lošije socijalne vještine te se ne zna zauzeti za sebe.

⁹ Čudo (2017) (0:3:23), Pribavljeno 27.7.2019., sa <https://movie.fullmoviesa.net/wonder/>

S obzirom na njegovo fizičko stanje, ovaj lik ima osjećaj krivnje te smatra da je sam kriv za to što mu se događa. Tako prvi dan škole ima posljedice po ovog lika. Auggie odbija jesti, uklanja škarama svoju pletenicu te se izderava na svoju obitelj za vrijeme večere. Frustriran, srami se svoga izgleda te na kraju „puca“ i plače. Izjavljuje da mrzi školu. Nažalost, ovakve scene vidljive su i u stvarnom životu gdje pojedinac osjeća nemoć da nešto promijeni.

Tako ovaj lik ima brojne posljedice nasilja. Postaje usamljen, depresivan i uplašen, a nesigurnost i nisko samopouzdanje postaju dio njega. U ovom filmu, roditelji su svjesni da će njihovo dijete proživjeti određeno nasilje. Način na koji se oni nose s time je uzoran i u svakom slučaju koristan. Svaki put kada je Auggie bio potišten ili frustriran, oni su ga saslušali i nisu ga prekidali dok je govorio. Uvjerili su ga kako on nije kriv što tako izgleda i da jednostavno to mora prihvatiti. Međutim, u filmu možemo vidjeti i tip roditelja koji potiču nasilje. Fotografija razreda, s koje je Auggie pomoću programa bio uklonjen, stavlja se Auggieu na ormarić s ružnom porukom. Poruka je glasila „Napravi svima uslugu i umri.“¹⁰ Kako ravnatelj škole ne podržava niti malu količinu nasilja, poziva dječaka Juliana s roditeljima na razgovor. U razgovoru doznajemo kako je majka dječaka uklonila Auggiea sa fotografije kako njezini prijatelji, pri pogledu na razrednu fotografiju, ne bi postavljali pitanja u vezi s dječakom s posebnim potrebama, nego kako bi se zainteresirali za njezinog sina. Nadalje, majka Juliana smatra da su djeca 5. razreda premlada da shvate „problem“ koji Auggie ima. Time dolazimo do pitanja ravnopravnosti svakog djeteta i njihovih prava, mogućnost širenja svjetonazora zbog samog poznanstva osobe s nekakvim deficitom te pitanja inkluzije. Julianova majka navodi kako je njezino dijete imalo noćne more zbog Auggiea i da je moralo ići psihologu na terapiju. Tu vidimo da ova majka nije imala potrebu svoje dijete upoznati s teškoćama drugoga djeteta, da nema empatije i da ju ona, kao njegova skrbnica, niti ne razvija. U ravnateljevom uredu, ravnatelj čak prima i jedan tip prijatnji zbog toga što je Julian suspendiran na dva dana te ne smije ići na izlet u prirodu. Roditelji se pozivaju na velik broj poznanstava u školskom odboru te na količinu novca koji su dali školi. Julianovi roditelji pokazali su svoju ružnu stranu, ucjenu, aroganciju, apatiju. Teško je za očekivati da će njihovo dijete biti iole drugačije.

¹⁰ Čudo (2017) (1:27:57), Pribavljeno 27.7.2019., sa <https://movie.fullmoviesa.net/wonder/>

Julian, od trenutka upoznavanja Auggiea pokazuje apatiju i nasilništvo. Brojne izjave i pitanja upućena Auggieu imala su notu nasilništva. Mnoštvo poruka, crteža i naposljetku fotografija, isto tako upućuju na njegovu nasilnu stranu. Znakovi Juliana koji upućuju na nasilništvo su lošija pažnja i koncentracija, često upadanje u tučnjave s drugom djecom (s Jack Willom) i prijateljstvo s drugom djecom koja su isto tako agresivna i neposlušna (Amos, Miles, Henry).

S vremenom Julian, Amos, Miles i Henry uviđaju da je Auggie dijete kao i svako drugo te da fizički nedostatak tog dječaka ne čini njega toliko drugačijim od njih svih.

7. POVEZANOST MEDIJA (TELEVIZIJE) I NASILJA

„Dijete pamti i ono što ne razumije i nesvjesno ponavlja ono što ne razumije, ono uči i kad nije svjesno da uči, njegovo ponašanje kontroliraju i nesvjesni čimbenici, ono usvaja poruke prije nego što je kadro da ih iskustveno provjeri, dijete nema svijesti o nesvjesnome, nesvjesno usvojeni sadržaji izbijaju u određenim stanjima (sna) u prvi plan.“ (Šušnjić, 2004:19)

Televizija, kao medij, postala je regulator obiteljske svakodnevice. Može umanjiti sukobe i ponuditi rješenja nekih složenijih životnih situacija. Iako, to nije vidljivo kada je riječ samo o konfliktima. Televizija je stvorila novi način komunikacije, druženja i okupljanja. Takva vrsta komunikacije je parasocijalna komunikacija, kad viđeni program postaje regulator obiteljskog i drugog života. (Mikić, 2001)

Prema Pšunder i Cvek (2012), nasilje u medijima utječe na primatelje. Zabrinjavajuće posljedice učestalog nasilja u medijima na djecu školske dobi su otupjelost i oponašanje određenog ponašanja.

Djeca su vrlo često izložena situacijama u kojima u animiranim filmovima, njihovi junaci mijenjaju svoj oblik i ponašanje te poprimaju narav svog alter ega. Što je dijete mlađe, veća je mogućnost negativnoga utjecaja na njegovo ponašanja i samim time manipuliranjem njime. (Miliša, Ključke Korica, Novak, 2012)

Tražeci svoj identitet, djeca i mladi oponašaju svoje idole koje prate preko medija. Zavode se krivim stvarima i moralno posrnulim idolima. Oni tada postaju pasivni oponašatelji tuđih želja, a idoli, kroz medije, manipulatori. (Miliša, Tolić i sur., 2009) Upravo manipulaciju nazivamo nasiljem kojem su djeca i mladi svakodnevno izloženi.

Giovanni Sartiri (prema Miliša, Tolić i sur., 2009:190) tvrdi da pred televizijskim ekranom dolazi do dubokih i radikalnih promjena. Navodi kako „gledanje televizije osiromašuje kognitivni aparat homo sapiensa, a homo videns je stupanj kad čovjek više nije sposoban apstraktno misliti (razumijevati pojmove)“. Zato se može reći da televizija, njezini sadržaji kojima pripadaju i igrani filmovi za djecu mlađe školske dobi, oblikuje mišljenje.

Pasivno promatranje i primanje sadržaja putem medija dovodi pojedinca do oponašanja istih. Ono otupljuje estetski i etički doživljaj gledatelja. Pasivnost je uvelike potaknuta time što su ljudi, gledajući televizijske sadržaje, usredotočeni na događaje izvan njihovih života. Umanjuje se sposobnost samostalnog rješavanja životnih pitanja. (Miliša, 2006)

Mander (prema Miliša, Tolić i sur., 2009:192) ističe kako nasilje, natjecanje, mržnja, strah, ljubomora imaju prednost pri uređivanju televizijskog programa u odnosu na vrijednosti kao što su suradnja, ljubav, pažnja, toplina i briga.

Zbog svih navedenih značajki medija, oni se često smatraju dežurnim krivcem za nasilje kao posljedica medijskoga utjecaja, a da se ne prihvaćaju činjenice koje tvrde da se pri nasilju radi o puno složenijim odnosima u društvu. (Kunczik, Zipfel, 2007)

S druge strane, Mikić (2001) smatra kako je najteža optužba za medije to da upravo mediji promiču nasilje. Smatra kako su mediji sastavnica društvenog života i da sadržaji koji se nude društvu i oblik u kojem dolaze ti isti sadržaji, najviše ovisi o stanju društva. „Dijete će na temelju svoga životnoga iskustva i spoznaje svijeta već u trećoj godini života razlikovati igrani film od crtanoga.“ (Mikić, 2001: 252) Isto tako Mikić (2001) se zalaže za činjenicu kako mediji pomažu djeci tijekom odrastanja kao prenositelji znanja, da ukazuju na etičko – moralne orijentacije i uzore djelovanja.

Mandarić (2012) ipak smatra kako mediji nisu uvijek svjesni odgovornosti koju imaju u oblikovanju životnih stavova i vrijednosnih usmjerenja kod djece i mladih. Oni snažno utječu na ponašanje djece, sredstvo su informiranja, formiranja mišljenja, prenošenju vrijednota, stvaranju vizije svijeta i života te oblikovanju životnih stilova i identiteta. Nasilje u filmovima nikako ne pridonosi formiranju pozitivnih vrijednosti pojedinca, posebice zbog krize u komunikaciji u obitelji i školi.

Istraživači Bettetini i Fumagalli (prema Mandarić, 2012: 136) kažu kako odnos između televizije i nasilja može imati tri ključna učinka: „1. Djeca i odrasli koji se dugo izlažu scenama nasilja u medijima mogu postati agresivniji i u nasilju vidjeti dobro rješenje za konfliktne situacije; 2. Djeca i mladi koji dugo gledaju nasilje na televiziji mogu postati neosjetljivi na stvarno nasilje koje ih okružuje kao i na patnju drugih i imaju visok prag tolerancije nasilja na društvenoj razini; 3. Može izazvati sindrom nasilničkog svijeta: djeca izložena gledanju nasilničkog ponašanja na ekranima mogu zaista doživljavati visok stupanj nasilja i opasnosti u okruženju u kojemu se nalaze.“

Televizijski govor o nasilju ne svodi se samo na ono filmsko, međutim u filmu je ono najviše prisutno. U filmu se nasilje može prikazati na različite načine pri čemu će to nasilje imati različito značenje i učinak na gledatelja. Ne treba se nužno nasilje shvatiti negativno, budući da se ono može povezivati s ostvarenjem nekog junačkog čina radi ostvarenja plemenitih ciljeva. (Valković, 2010)

S obzirom na to da film ima važnu ulogu najmanje pet funkcija (relaksacija, uzbuđenje i pustolovina, agresija i napetost, akcija, informativnost, poticaj za konverzaciju, raspoloženost) važno je kako se nasilne radnje u tim istim filmovima komentiraju. Djelovanje medija koji potiču nasilje vjerojatnije je kada se radi o obitelji koja pruža malo emotivne potpore. (Kunczik, Zipfel, 2007)

Da dijete neće postati agresivno i nasilno nakon gledanja igranog filma dokazuju elementi koji utječu na djelovanje nasilja. Ne možemo reći da ukoliko dijete više gleda nasilje, da će ono većinom nasilno i djelovati. Kuczik i Zipfel (2007: 83) elemente su svrstali su tri kategorije: „karakteristike televizijskog sadržaja, karakteristike osobe koja gleda nasilne programe i karakteristike društvenog okruženja“. Ove tri kategorije sastoje se od specifičnih odrednica. Karakteristike televizijskog sadržaja odnosi se na mjeru i intenzitet prikazivanja nasilja koji ovise o karakteristikama svakog pojedinca. Način na koji je nasilnik prikazan, vrlo je važan. Ako je prikazan na privlačan način, gledatelj se s njime lakše poistovjećuje, što može rezultirati većom vjerojatnosti da gledatelj i sam može nasilno djelovati. Je li nasilje bilo opravdano ili nije isto od velike je važnosti. Određene nasilne scene ili rekviziti koji služe za nasilno ponašanje poput oružja, mogu pobuditi određena sjećanja kod pojedinca što može biti stresno i važno gledatelju.

Karakteristike gledatelja su najčešće dob, spol, karakter pojedinca, društveno – ekonomski status i intelekt. Društveno okruženje odnosi se na situacije i obitelj. Ukoliko je obitelj problematična i konfliktna ili bez specifičnih problema uvelike ovisi za gledatelja. Mladima su prijatelji i vršnjaci jako važni za njihov socijalni život. Neke negativne situacije poput rata, sukoba, terorizma ili epidemije mogu negativno utjecati i intenzivirati utjecaj televizijskog nasilja. (Valković, 2010)

8. POSLJEDICE NASILJA U MEDIJSKIM SADRŽAJIMA

Prisustvo nasilja u medijima, filmu i na televiziji, nepobitno je u svakom pogledu. National Institute of Mental Health, naglasio je povezanost učestalosti gledanja televizijskog nasilja i ponašanja djece u svojim istraživanjima još 1982.g. te su zaključili kako djeca moraju postati manje osjetljiva na patnju drugih i bol, da gledanjem nasilnih sadržaja postaju više uplašena i da, samim time, postoji veća mogućnost da postanu agresivna i nasilna.¹¹

Djeca koja se u većoj mjeri poistovjećuju s agresivnim likovima, većinom muška djeca i djeca koja su agresivnija, podložnija su negativnom utjecaju nasilja iz medija. Najveću razliku pak čini dob kada je riječ o podložnosti djece na nasilje u medijima. Zbog slabije razvijenog logičkog mišljenja i nemogućnosti razvijanja tuđe perspektive, najranjivija su predškolska djeca i djeca u srednjem djetinjstvu. Djeca mlađe školske dobi i predškolska djeca teže prepoznaju razliku između imaginarnih i realnih sadržaja. Ona ne mogu razumjeti postupke i trikove korištene pri kreiranju određenog sadržaja te se ne mogu niti distancirati i odmaknuti od viđenog.¹²

¹¹ *Medijsko nasilje – realna opasnost da ili ne (II)*, Pribavljeno 28.7. 2019., sa http://www.hfs.hr/hfs/zapis_clanak_detail.asp?sif=665

¹² *Kako nasilje u medijima utječe na djecu i tko je najosjetljiviji?* Pribavljeno 28.7.2019., sa <http://www.medijskapismenost.hr/na-koje-sve-nacine-nasilje-u-medijima-utjece-na-djecu-i-koja-su-djeca-najosjetljivija/>

William James Potter dijeli učinke u medijima na fiziološke, emocionalne, kognitivne učinke te promjene u stavovima i ponašanju.

Fiziološki učinci medija javljaju se nesvjesno. Oni mogu utjecati na tjelesne procese poput otkucaja srca, krvnoga tlaka, ritam disanja i znojenje. Gledanje horor filma potiče ubrzano disanje i znojenje dlanova. S vremenom, ukoliko je učestalost gledanja takvih filmova veća, tijelo postaje otpornije i sve se više navikava na nasilne sadržaje. (Kanižaj, Ciboci i sur., 2011)

Emocionalni učinci „temelje se na fiziološkim učincima samo što ih je pojedinac sada svjestan i pokazuje ih ili na pozitivan način (poput iskazivanja ljubavi) ili na negativan način (poput iskazivanja straha, mržnje, ljutnje)“. (Ibid prema Kanižaj, Ciboci i sur., 2011) Prva emocija koja je zabilježena u istraživanjima o utjecaju izloženosti nasilnim sadržajima u medijima je strah. Neće sve dobne skupine isto reagirati na nasilne scene. Mala djeca do 8 godina starosti plaše se životinja, čudovišta, likova s nadnaravnim moćima i sve što izgleda čudno. Starija djeca i odrasli se boje stvarnoga fizičkog nasilja. Stalna izloženost nasilju dovodi do navikavanja te se javlja veća tolerancija prema takvim sadržajima. Isto tako dovodi do desenzibilizacije i smanjenja stupnja empatije. (Kanižaj, Ciboci i sur., 2011)

Kognitivni učinci ili intelektualni učinci su oni u kojima na temelju novih informacija osoba uči nove oblike ponašanja. Promatranjem nasilnih sadržaja korisnici mogu određene obrasce iskoristiti i u stvarnom životu. Ukoliko nasilje nije kažnjeno, osoba zaključuje kako je nasilje u određenim prilikama društveno opravdano. (Kanižaj, Ciboci i sur., 2011)

Kao što je prethodno navedeno, razmišljanje o nasilju, uporaba nasilja i stvaranje i mijenjanje stavova o nasilju mogu biti uvelike značajne jer nasilje u medijima može utjecati na njih. Nasilni sadržaji mogu dovesti do oponašanja promatranog modela i potaknuti određene oblike ponašanje. Veći utjecaj imaju na mlađu djecu, i to više na pripadnike muškog spola nego na pripadnice ženskog spola, koja teško prate razvoj radnje u medijima zbog nedovoljno razvijenih kognitivnih sposobnosti. Privlače ih brze scene u kojima se nešto događa, gdje scene nasilja doprinose najviše. (Kanižaj, Ciboci i sur., 2011)

Prema Bilić (2012:295) „rezultati brojnih istraživanja sugeriraju da osobito učestala izloženost nasilnim i medijskim sadržajima, uz neposredne moguće efekte, mogu dugoročno utjecati na:

- povećanje agresivnosti – prihvaćanjem nasilja kao sredstva za rješavanje konflikata i vjerovanjem da su nasilna rješenja odgovarajuća, prikladna i efikasna, što potiče njihovu promjenu u socijalnom okruženju;
- smanjivanje emocionalnih i bihevioralnih odgovora na nasilne poticaje, a tome pridonosi osjećaj da žrtva uistinu ne pati, jer u medijima se zanemaruju posljedice nasilja i bol žrtava, što rezultira nižom empatijom;
- učvršćivanja agresivnih stavova koji utječu na ponašanja koja se manifestiraju kao bešćutnost i neosjetljivost na patnju drugih u stvarnom životu, a mogu utjecati i na promjenu gledišta o vrijednostima, normama i životu općenito“. (Bilić i sur., 2012:295)

Nasilje štetno djeluje na razvoj djece i često ostavlja negativne i trajne posljedice na njihov daljnji život. Izloženost nasilju u medijima uzrokuje povećanje vjerojatnosti pojave agresivnosti kod gledatelja.

Primjer oponašanja nasilja može se potkrijepiti eksperimentima psihologa Alberta Bandure. Naime, tijekom 60tih godina 20.stoljeća, ovaj utemeljitelj psihološke škole proizašle iz „socijalne teorije učenja“, proveo je niz eksperimenata vezanih uz opservacijsko učenje poznatih kao „Eksperimenti s lutkom Bobo“. 1965. godine Bandura je eksperimentom želio dokazati hipotezu da je ljudsko ponašanje uvjetovano ne samo genetski, već društveno. Bandura je snimio dva videa. U prvom videu odrasle osobe agresivno su se zabavljale zlostavljajući napuhanu lutku klauna (Bobo lutku) udaranjem, bušenjem i premlaćivanjem čekićem. U drugom videu odrasli su se mirno igrali s lutkom. Tri grupe od po 22 djece gledali su tri različita scenarija – u prvoj skupini model agresije je bio nagrađivan, uglavnom slatkisima, u drugoj je bio kažnjavao za nasilno ponašanje u vidu kažnjavanja i prijetnji, dok je u trećoj prošao bez posljedica (pozitivnih ili negativnih). Djeca su pojedinačno ulazila u sobe gdje bi pažljivo gledali film s različitim posljedicama. Nakon što bi pogledali film, uputilo ih se u sobu gdje se nalazila lutka Bobo i mnoštvo drugih igračaka. Ponašanje djece u sobi s igračkama pratilo se kontinuirano 10 minuta. Nakon toga su ušli u prostoriju i djeci rekli da će dobiti nagrade ukoliko se budu agresivno ponašali.

Rezultati eksperimenta su pokazali da su djeca iskazala identično ponašanje koje su vidjeli na modelu ponašanja odraslih bez njihovog prisustva. Manje nasilno ponašanje pokazivala su djeca koja su bila u skupini kažnjavanog modela u odnosu na djecu u skupinama gdje su modeli bili nagrađivani ili bez posljedica. Kad su sva djeca bila ponuđena nagradama samo kako bi bili nasilni, razlike u iskazivanju nasilnog ponašanja su nestale. Tako su djeca iz svih triju skupina pokazala jednaku količinu socijalnog učenja.¹³

Nasilje se može pojaviti i bez medija kao glavnog prenositelja, stoga sama izloženost medijskom nasilju neće pretvoriti dijete koje normalno i zdravo funkcionira u nasilnu osobu. Za to bi bilo potrebno puno više čimbenika poput socijalne isključenosti, neadekvatno roditeljstvo i mnogi drugi čimbenici.

Nasilni sadržaji potencijalno su štetni jer mogu imati sljedeće učinke po djecu:

- izazivaju tjelesnu pobuđenost i emocionalno uznemirenje
- uče djecu agresivnim ponašanjima i potiču na njihovo oponašanje
- čine mlade gledatelje neosjetljivima na nasilje

Fiziološke reakcije poput ubrzanog pulsa i disanja povećava mogućnost djetetovih agresivnih misli, osjećaja i scenarija ponašanja. Samim time raste vjerojatnost da dijete agresivno reagira. Gledanje nasilnih sadržaja u medijima kod djece mlađe školske dobi izazivaju osjećaj nesigurnosti i straha za vlastitu dobrobit i dobrobit najbližih. Oponašanje nasilnog ponašanja koje dijete vidi u filmovima ovisi o brojnim činiteljima, međutim ukoliko je junak filma nagrađen za agresivno ponašanje, velika je vjerojatnost da će ga dijete i samo primijeniti. Često izlaganje medijskim sadržajima u kojima se može vidjeti društveno neprihvatljivo ponašanje djecu čini tolerantnijom na nasilje i manje sklonom reagirati s ciljem da ga spriječe ili prekinu.

14

¹³ *Utjecaj medija na djecu.* Pribavljeno 30.7.2019., sa <http://www.roditelji.hr/vrtic/utjecaj-medija-na-djecu/>

¹⁴ *Kako nasilje u medijima utječe na djecu i tko je najosjetljiviji?* Pribavljeno 28.7.2019., sa <http://www.medijskapismenost.hr/na-koje-sve-nacine-nasilje-u-medijima-utjece-na-djecu-i-koja-su-djeca-najosjetljivija/>

9. ULOGA RODITELJA I EDUKATORA U PREVENCIJI NASILNIH SADRŽAJA U MEDIJIMA

Mediji snažno utječu na ponašanje društva, oblikovanje stila života, formiranje i prenošenje vrijednosti, stvaranju stavova i na formiranje identiteta. Djeca i mladi okruženi su brojnim medijima putem kojih dolaze u dodir s raznovrsnim medijskim sadržajima, informiraju se i komuniciraju. Upravo njihova zaštita od potencijalno štetnih sadržaja zadaća je roditelja i edukatora koja u današnjem globalnom medijskom svijetu postaje sve teža i zahtjevnija. Zaštita od neprimjerenih i potencijalno štetnih medijskih sadržaja koja su namijenjena djeci mlađe školske dobi mogu se regulirati raznim zakonskim i regulativnim odredbama. Sposobnost kritičkog vrednovanja medijskih poruka, odnosno medijska pismenost, vrlo je važna i ključna vještina za razvoj i odrastanje djece.¹⁵

9.1 Što roditelji mogu učiniti?

Uloga roditelja u procesu odgoja i socijalizacije svoje djece vrlo je važna, ako ne čak i najvažnija uloga. Utjecaj medija na djecu može biti izravan i neizravan. Izravan utjecaj medija je onaj preko kojega dijete samo gleda, dok posredovan, neizravan utjecaj, uključuje roditelje koji će regulirati pristup djeteta brojnim medijima i njihovim sadržajima, te koji će tumačiti i komentirati njihovo značenje.

Pozitivnim učincima medija roditelji ne moraju intervenirati jer je njihova funkcija obrazovanje, informiranje i zabava djece. Štetnim učincima medija roditelji čine neizostavan segment djelovanja. U preventivne postupke, tzv. restriktivno posredovanje, ubrajaju se roditeljski stil odgoja, nadzor za količinom, mjestom i sadržajima kojima je dijete izloženo. Aktivni oblici prevencije odnose se na komentiranje i razgovor prilikom gledanja primjerice igranog filma, i nakon gledanja tog istog sadržaja, osobito onih koji su neprimjereni. Na taj način pruža se primjer i učenje odgovornog korištenja medija.¹⁶

¹⁵ *Utjecaj medija na djecu*. Pribavljeno 30.7.2019., sa <http://www.roditelji.hr/vrtic/utjecaj-medija-na-djecu/>

¹⁶ *Preporuke za zaštitu djece i sigurno korištenje elektroničkih medija*. Pribavljeno 30.7.2019., sa <http://www.medijskapismenost.hr/preporuke-za-zastitu-djece-i-sigurno-koristenje-elektronickih-medija/>

Vrlo je važno kod djece razvijati samopoštovanje. Samopouzdana djeca koja su sigurna u sebe lakše će se oduprijeti negativnim i neprimjerenim, nasilnim sadržajima koje vide preko medija.

Prema preporukama za zaštitu djece i sigurno korištenje elektroničkih medija, roditelji aktivnim posredovanjem mogu:

- ukazati djeci na zanimljive programe
- zajedničkim odlukama utvrditi što će se gledati i kada će se gledati audiovizualni sadržaji
- razgovarati o medijskim sadržajima, postavljati pitanja i davati mišljenja
- razgovarati o osjećajima i raspoloženju koji su izazvani određenim sadržajima – što ih veseli ili rastužuje, plaši, uznemiruje i brine i zbog čega
- izbjegavati šutnju ukoliko dijete vidi uznemirujuće, potencijalno štetne i neprimjerene sadržaje – iskoristiti situaciju kako bi objasnili štetnost takvoga sadržaja
- upozoravati djecu koji su prikazani događaji stvarni, a kada su izmišljeni i fiksijski
- upozoravati na opasna ponašanja i obrazložiti zašto ih oni ne bi trebali činiti
- komentirati informativne programe na prikladan način
- ukoliko se gledaju sadržaji u kojima se koriste nasilni načini rješavanja sukoba potrebno je ukazati na njihovu neprimjerenost, posljedice te razgovarati o nenasilnim načinima rješavanja određenih situacija
- poticati kritičnost kod djece kod biranja sadržaja koje će gledati te na analiziranje i vrednovanje viđenih sadržaja
- gledati televiziju s djecom bez šutnje – iskoristiti to vrijeme za razgovor i razmjenu mišljenja¹⁷

¹⁷ Preporuke za zaštitu djece i sigurno korištenje elektroničkih medija. Pribavljeno 30.7.2019., sa <http://www.medijskapismenost.hr/preporuke-za-zastitu-djece-i-sigurno-koristenje-elektronickih-medija/>

Elizabeth J. Erwin i Naomi Morton (prema Kanižaj, Ciboci i sur., 2011) naglašavaju kako je važna uloga obitelji i roditelja u medijskom odgoju djece. Navode kako je autoritet roditelja neosporiv i nezamjenjiv, stoga preporučuju roditeljima da se informiraju, istraže ulogu i utjecaj medija u svojim životima i prisutnost istih u životima svoje djece. Savjetuju da osiguraju sigurnost svojoj djeci postavljanjem jasnih granica te da nastoje razotkrivati skrivene poruke u sadržajima prikazanima na ekranima televizije. Smatraju kako je važno uključiti djecu u donošenje odluka i da ih potiču na promoviranje mira.

Roditelji, zbog tehnološkog napretka i razvoja medija, moraju paziti na količinu i vrstu sadržaja koju djeca gledaju na televiziji. Gledanje audiovizualnih sadržaja postalo je omiljeno među djecom stoga su roditelji to često počeli koristiti kao sredstvo nagrađivanja ili kažnjavanja koje se sastoji od uskraćivanja ili dopuštanja gledanja televizije. Ukoliko sagledamo činjenicu, tj. Bandurinu teoriju socijalnog učenja¹⁸, da djeca uče društveno ponašanje kroz proces promatranja, odnosno oponašajući druge osobe, roditelji bi, osim razgovora, trebali obratiti pozornost na brojne druge mogućnosti kako bi spriječili da njihova djeca budu izložena negativnim sadržajima.

Kako bi utjecali na gledanje nasilnih i neprimjerenih sadržaja koje djeca većinom vide preko televizije kao glavnog i najvećeg medija, roditelji bi trebali:

- ne dopustiti svakodnevno dugo gledanje televizije
- izbjegavati ulogu televizije kao dadilje
- držati televiziju u dnevnoj sobi gdje mogu utjecati na sadržaje
- ograničiti vrijeme dana kada televizor može biti uključen
- školske obveze stavljati na prvo mjesto
- unaprijed odlučiti što će i kojim danima dijete gledati određeni sadržaj
- ojačati svoje odluke obraćajući pozornost na vizualna ili zvučna upozorenja za dobnu granicu djece za koju sadržaj nije primjeren
- poticati dijete da gleda obrazovne, dokumentarne, kvalitetne igrane i animirane filmove
- razgovarati o gledanom sadržaju na dnevnoj bazi

¹⁸ *Eksperimenti sa lutkom Bobo*. Pribaljavljeno 28.7.2019., sa <http://zgpd.hr/2018/04/25/eksperimenti-sa-lutkom-bobom/>

- reagirati na neprimjerene sadržaje, osobito s nasiljem i seksualnim sadržajima
- osigurati vrijeme za druge, kvalitetnije aktivnosti poput igre, druženja s vršnjacima i obitelji, učenje i sl.
- biti uzor svome djetetu pri izboru sadržaja
- koristiti mogućnost tehničke zaštite djece od štetnih sadržaja pomoću pinova ili kodova
- držati se svih pravila koje postave sebi i svome djetetu, a koji se tiču ograničavanja vremena, količine i sadržaja koje dijete koristi preko televizije¹⁹

9.2 Što edukatori mogu učiniti?

Predškolske ustanove, osnovne škole i srednje škole usko su vezane za socijalizaciju, odgoj i obrazovanje. Osim obitelji, navedene ustanove imaju zadaću da doprinesu društvu na razini medijske pismenosti. S obzirom na to da su sve češći neprimjereni medijski sadržaji (igrani filmovi, animirani filmovi, reklame, video igrice), ne čudi da današnja djeca i mladi reagiraju i djeluju na određene sadržaje zbunjeno, napeto ili prestravljeno. Ideja o važnosti promoviranja medijske pismenosti u školi i van škole sve je veća. Budući da učitelji nastavnici ne mogu utjecati na to što će i u kojoj će količini dijete kod kuće gledati određene neprimjerene sadržaje, za školu kao odgojno – obrazovnu ustanovu vrlo je važno da se dijete nauči nositi s takvim sadržajima.

Pojam *medijska pismenost* definirana je na konferenciji o medijskoj pismenosti 1992.g. kao sposobnost pristupa, analize, vrednovanja i odašiljanja poruka posredstvom medija. U tom smislu znači posredovati osobnu svijest o vrijednostima i naučiti graditi mišljenja s kritičkim odmakom prema temama iz medija. (Miliša, Tolić i sur., 2009)

Medijski pismeni ljudi mogu donijeti informirane odluke, razumjeti prirodu sadržaja i njegovih usluga te koristiti prednosti cjelokupnog raspona mogućnosti koje nude nove komunikacijske i medijske tehnologije.

¹⁹ *Preporuke za zaštitu djece i sigurno korištenje elektroničkih medija*. Pribavljeno 30.7.2019., sa <http://www.medijskapismenost.hr/preporuke-za-zastitu-djece-i-sigurno-koristenje-elektronickih-medija/>

Temeljne kompetencije su: kompetencije za razumijevanje medijskih sadržaja i njihovo kritičko tumačenje i vrednovanje, tehničke kompetencije koje su vezane uz uporabu medija i medijskih platformi i praktične kompetencije za stvaranje i kreiranje medijskih sadržaja.²⁰

Smjernice za medijsko opismenjavanje djece u kontekstu nastavnih i izvannastavnih aktivnosti su:

- sve vrste medija (vizualni, auditivni i pisani) i nove medijske tehnologije trebaju se uključiti u medijsko opismenjavanje
- ukazati na razlikovanje edukacije o medijima od edukacijskih medija i tehnologije
- poučavati o medijima polazeći od postojećeg znanja i iskustva djece s medijima
- poučavati o medijima prilagođeno dječjoj dobi i stupnju njegovog misaonog, emocionalnog i socijalnog razvoja
- razvijati temeljne kompetencije za medijsko opismenjavanje²¹

²⁰ *Preporuke za zaštitu djece i sigurno korištenje elektroničkih medija*. Pribavljeno 30.7.2019., sa <http://www.medijskapismenost.hr/preporuke-za-zastitu-djece-i-sigurno-koristenje-elektronickih-medija/>

²¹ *Preporuke za zaštitu djece i sigurno korištenje elektroničkih medija*. Pribavljeno 30.7.2019., sa <http://www.medijskapismenost.hr/preporuke-za-zastitu-djece-i-sigurno-koristenje-elektronickih-medija/>

10. ZAKLJUČAK

Mediji su raznoliki, pružaju nam mnogo raznoraznih sadržaja koje sami pojedinci odlučuju hoće li koristiti ili ne, te na koje načine će koristiti medije i shvaćati njihovo značenje. Unatoč svim funkcijama, glavni cilj medija je zadovoljavanje potrebe pojedinca da bude obaviješten o važnim procesima i relevantnim događajima, ali isto tako i da bude informiran, educiran i zabavljen.

Igrani film medij je koji je najprisutniji u svakodnevnom životu djece. Djeci mlađe školske dobi igрани film nudi pregršt avantura, neproživljenih situacija, intrige i informacija. Dijete se gledajući film zabavlja, ali istovremeno ono se i educira. Nedvojbeno je kako se u filmovima za djecu mlađe školske dobi mogu uočiti i brojni elementi nasilja. Upravo to nasilje djeca uočavaju i u stvarnom životu i okolini u kojoj se nalaze. Tako se, gledajući nasilje u igranim filmovima, smanjuje osjetljivost na posljedice nasilja kod djeteta te dijete postaje tolerantnije na nasilje i manje sklono reagirati na njega kako bi ga prekinulo. Dijete u kasnijoj dobi može postati verbalno i fizički agresivnija. Ukoliko se sagleda činjenica da ako u filmu nema nasilja da nema niti priče, može se zaključiti da je nasilje glavni „sastojak“ filma te da bez sukoba film ne postoji. Budući da su djeca podložna oponašanju svojih junaka, postoji vjerojatnost da će dijete oponašati neželjno ponašanje. Međutim, potrebno je istaknuti da ukoliko se sa djetetom razgovara o viđenom nasilju u igranom filmu, vjerojatnost za oponašanjem likova vrlo mala ili čak nikakva. Isto tako, ponavljanje određenog obrasca ponašanja koje je dijete vidjelo u filmu na televiziji malo je vjerojatno ukoliko se to ponašanje ne pohvaljuje ili pozitivno ističe.

Kako god dijete shvati nasilje viđeno u medijima, na televiziji i u filmu roditelji svojim primjerom uvelike mogu utjecati na oblikovanje njihova mišljenja. Razgovor o viđenom nasilju, komentiranje i upozoravanje na posljedice nepoželjnog ponašanja djeci daje uvid i obrazloženje zašto se ne bi trebali ponašati kao likovi u filmu koje su vidjeli. Edukatori pak mogu utjecati na nasilje viđeno u igranim filmovima tako što djecu mogu poučiti kritičkom mišljenju koje je danas vrlo bitno kako se ne bi povodili za masom ili onim što su vidjeli preko televizijskih ekrana. Medijska pismenost ističe se kao značajan dio obrazovanja djece upravo zbog tumačenja, vrednovanja i izgradnje mišljenja o porukama koje mediji prenose.

Gledanjem određenih igranih filmova za djecu mlađe školske dobi za potrebe izrade ovoga diplomskoga rada, uočila sam da nasilje postoji te da ga djeca gledaju. Brojne sastavnice i elementi nasilja koje su prethodno u radu navedene, mogu se uočiti ovisno o tematici filma. Rekla bih kako viđene scene nasilja ne mogu pretjerano utjecati na ponašanje djece budući da su negativno potkrijepljene scenama koje su uslijedile, odnosno nisu pohvaljivane.

Zaključila bih kako nasilje u filmovima za djecu mlađe školske dobi ne možemo iskorijeniti jer će ga uvijek biti. Ne možemo niti spriječiti gledanje nasilnih scena s obzirom na to da su one sastavni dio svakoga igranoga filma. Ono što možemo jest poticati razgovor o viđenome i na taj način ohrabriti djecu na formiranje vlastitoga mišljenja i razvoj stajališta. Mediji imaju jako velik utjecaj na djecu. Važno je da djeca u današnjem svijetu u kojemu su mišljenja javno nametnuta, znaju razmišljati kao individualci i zaključiti hoće li nekakvo nepoželjno ponašanje prihvatiti kao dobro pa oponašati, ili će isto ponašanje vidjeti kao loše pa ga spriječavati.

LITERATURA

1. Agencija za elektroničke medije (<https://www.e-mediji.hr/hr/gradjani/medijska-pismenost/istrazivanja-aem-a-i-unicef-a-sve-je-manje-djece-pred-tv-ekranom-bez-nadzora/>) (23.7.2019.)
2. Bartholow, B.D., Bushman, B.J., Sestir, M.A. (2006), *Chronic violent video game exposure and desensitization to violence: Behavioral and event – related brain potetial data*. Pribavljeno 23.7.2019., sa <http://www-personal.umich.edu/~bbushman/BBS06.pdf>
3. Bilić, V., Buljan Flander, G., Hrpka, H. (2012), *Nasilje nad djecom i među djecom*. Zagreb: Naklada Slap
4. Gilić, N. (2007), *Filmske vrste i rodovi*, Zagreb: AGM
5. Hrvatski filmski savez (http://www.hfs.hr/hfs/zapis_clanak_detail.asp?sif=665) (28.7.2019.)
6. Jurčić, D. (2017, 19.5.2017.), *Teorijske postavke o medijima – definicije, funkcije i utjecaj*. Pribavljeno 16.7.2019., sa https://hrcak.srce.hr/search/?show=results&stype=1&c%5B0%5D=article_search&t%5B0%5D=teorijske+postavke+o+medijima
7. Kanižaj, I., Ciboci, L., Labaš, D. (2011), *Djeca medija – od marginalizacije do senzacije*, Zagreb: Matica Hrvatska
8. Kunczik, M., Zipfel, A. (2007), *Mediji i nasilje: aktualno stanje u znanosti*. Pribavljeno 28.7.2019., sa https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=64860
9. Kuzman, M. (2009), *Adolescencija, adolescent i zaštita zdravlja*. Pribavljeno 20.7.2019., sa <https://hrcak.srce.hr/57135>
10. Mandarić, V. (2012), *Novi mediji i rizično ponašanje djece i mladih*. Pribavljeno 28.7.2019., sa https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=117752
11. Medijska pismenost (<http://www.medijskapismenost.hr/pozitivni-i-negativni-utjecaji-medija/>) (16.7.2019.)
(<http://www.medijskapismenost.hr/na-koje-sve-nacine-nasilje-u-medijima-utjece-na-djecu-i-koja-su-djeca-najosjetljivija/>) (28.7.2019.)
(<http://www.medijskapismenost.hr/preporuke-za-zastitu-djece-i-sigurno-koristenje-elektronickih-medija/>) (30.7.2019.)

12. Milašin, A., Vranić, T., Buljubašić Kuzmanović, V. (2009), *Ispitivanje učestalosti verbalne agresije kod djece i mladeži: Život i škola*. Pribavljeno 20.7.2019., sa https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=73175
13. Miliša, Z. (2006.), *Manipuliranje potrebama mladih*, Zagreb: Marko M. usluge
14. Miliša, Z., Tolić, M., Vertovšek, N. (2012.), *Tamna strana ekrana*, Varaždin: Tiva Tiskara
15. Mikić, K. (2001.), *Film u nastavi medijske kulture*, Zgreb: Educa
16. Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba (<https://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/nasilje-medu-djecom-2/>) (20.7.2019.)
17. Potter, J.W. (2001), *Media Literacy*, London: SAGE Publication
18. *Pravni leksikon* (2007), Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža
19. Pšunder, M., Cvek, M. (2012), *Kako učenici doživljavaju medijsko nasilje*. Pribavljeno 28.7.2019., sa https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=118846
20. Roditelji.hr (<http://www.roditelji.hr/vrtic/utjecaj-medija-na-djecu/>) (30.7.2019.)
21. Rudan, V., Marčinko, D. i suradnici (2014), *Od nasilja do dijaloga*, Zagreb: Medicinska naklada
22. Šušnjić, Đ. (2004), *Ribari ljudskih duša: Ideja manipulacije i manipulacija idejama*, Beograd: NIP Mladost
23. Turrow, J. (2012), *Mediji danas: Uvod u masovne komunikacije*. Beograd: Clio
24. Vaković, J. (2010), *Oblici i utjecaji televizijskog nasilja*. Pribavljeno 28.7.2019., sa https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=81795
25. Zagrebačko psihološko društvo (<http://zgpd.hr/2018/04/25/eksperimenti-sa-lutkom-bobom/>) (28.7.2019.)
26. Zečević, I. (2010), *Priručnik: Program prevencije vršnjačkog nasilja u školama*. Banja Luka
27. Žilić, M, Janković, J.(2016), *Nasilje*. Pribavljeno 20.7.2019., sa https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=260936